

MYANMAR'IN ROHINGYA MÜSLÜMANLARI POLİTİKASI: TARİHSEL VE HUKUKSAL BİR ANALİZ

Mehmet DALAR¹, Özkan GÖKCAN²

Geliş: 07.02.2018 Kabul: 18.04.2018

DOI: 10.29029/busbed.391407

Öz

29 Mayıs 2012'de Rakhine (Arakan) eyaletinde Budist bir kadının üç Rohingya Müslümanının tecavüzüne uğradığına yönelik iddiaların ardından çıkan şiddet olayları Rohingyalı bir anda uluslararası kamuoyunun gündemine taşımıştır. Rohingyalara yönelik devlet ve devlet destekli eylemciler tarafından gerçekleştirilen saldırıların etnik temizlik operasyonuna dönüşmesi, büyük bir insanlık trajedisini beraberinde getirmiştir. Operasyonlarla birlikte yaklaşık 6 yıllık süreçte binlerce Rohingya Müslümanı hayatını kaybederken, yüz binlercesi evlerini terk ederek komşu ülkelere sığınmak zorunda kalmıştır. Dünyanın gözünün Rohingyalara dönmesi bu olaylarla gerçekleşmiş olsa da yaşanan olayların tarihsel temellerinin olduğunu söylemek mümkündür. Zira Rohingyalı modern Myanmar devletinin kurulmasından bu yana en fazla ayrımcılığa ve şiddete maruz kalan azınlık grubudur. Söz konusu şiddet ve ayrımcılık son yıllarda uluslararası kamuoyunun tepkisini daha fazla çekmesine rağmen Myanmar yönetimi Rohingyalı yok saymaya ve yok etmeye devam etmektedir. Bu durum Rohingya trajedisinin uluslararası hukuksal boyutuyla değerlendirilmesini önemli bir gereklilik haline getirmiştir. Bu kapsamdan hareketle çalışmada öncelikle Myanmar'ın Rohingya politikası incelenmekte ardından ise olayın uluslararası hukuk bağlamında nasıl değerlendirileceği ele alınmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Rohingyalı, Müslüman, Rakhine, Myanmar, Etnik Temizlik

1 Prof. Dr. Abant İzzet Baysal Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, mehmetdalar@hotmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5044-859X>

2 Arş. Gör. Munzur Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü, ozkangokcan@gmail.com, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3286-1580>.

MYANMAR'S ROHINGYA MUSLIMS POLICY: A HISTORICAL AND JURIDICAL ANALYSIS

Abstract

On May 29, 2012, the violence following the allegations that a Buddhist woman was raped by three Rohingya Muslims in Rakhine (Arakan) province put the Rohingya people on the agenda of the international public. The transformation of attacks by state and state-sponsored activists against Rohingya people into ethnic cleansing operations has brought with it a great tragedy of humanity. With operations, thousands of Rohingya people lost their lives for nearly six years, leaving hundreds of thousands of homes to shelter in neighboring countries. Rohingya people came to the world agenda with these events. But it is possible to say there are historical background of the living. Because Rohingya people are the minority group that has been subjected to the most discrimination and violence since the establishment of the modern Myanmar state. Despite the fact that violence and discrimination have attracted more international public reaction in recent years, the Myanmar government continues to ignore and destroy the Rohingya people. This situation has made it an important requirement that the Rohingya tragedy be evaluated in international legal dimension. In this context, firstly Rohingya politics of Myanmar will be discussed and then how the event will be evaluated in the context of international law. From this point of view, in this study, firstly Rohingya politics of Myanmar will be discussed and then how the event will be evaluated in the context of international law.

Keywords: Rohingya People, Muslim, Rakhine, Myanmar, Ethnic Cleansing

1. Giriş

Yaşları elli üstü olanların Birmanya, otuzlu olanların ise Burma olarak bildikleri Myanmar Birliği Cumhuriyeti 55 milyonluk nüfusu ile güneydoğu Asya'nın en fazla nüfusa sahip ülkelerinden biridir. Ülkeyi yöneten askeri dikta rejiminin kararıyla 1989 yılında Burma dilinde “dünyanın ilk yerleşimcileri” anlamına gelen Myanmar adını alan ülkenin çok dinli, kültürlü ve kimlikli bir toplumsal yapıya sahip olduğunu söylemek mümkündür. CIA World Factbook'un 2017 yılı verilerine göre Myanmar'da halkın yüzde 88'i Budizm'e, yüzde 6'sı Hıristiyanlığa, yüzde 4'ü İslamiyet'e, yüzde 2'si ise diğer dinler (Hinduizm, Yahudilik, yerel kabile dinleri) ve animist inançlara inanmaktadır (CIA World Factbook 2017, <https://www.cia.gov/library/>, Erişim tarihi: 29 Aralık 2017). İnançsal anlamda görülen çeşitliliğin benzerinin daha geniş bir yelpazede etnik açıdan da görüldüğünü söylemek mümkündür. Zira Myanmar'ın 135 farklı etnik gruba ev sahipliği yapması, ülkeyi kültürel ve kimliksel çeşitlilik açısından dünyanın önde gelen coğrafyala-

rından biri haline getirmektedir (Seekins 2017: 207). Söz konusu etnik ve dinsel çeşitlilik, iç savaşların ve karışıklıkların Myanmar siyasi tarihinde önemli bir yer tutmasına zemin hazırlamıştır. 1962-2011 yılları arasında doğrudan 2011-2016 yılları arasında dolaylı olarak askeri dikta rejimi tarafından yönetilen Myanmar, asimilasyon odaklı baskı ve şiddet politikaları aracılığıyla tarih boyunca azınlık konumundaki inançsal ve etnik gruplara yönelik en fazla baskı uygulayan ülkelerden biri olagelmıştır. Askeri dikta rejiminin izlediği baskı ve şiddet politikasından en fazla etkilenen grupların başında ise büyük çoğunluğu Sünni Müslüman olan Rohingyaların geldiğini söylemek mümkündür.

Rohingyaların uluslararası kamuoyunun gündeminde yer edinmeye başlamasının 2012 yılında yaşanan olaylarla gerçekleştiğini söylemek mümkündür. 29 Mayıs 2012’de Rakhine (Arakan)³ eyaletinde Budist bir kadının üç Müslüman gencin tecavüzüne uğradığına ve ardından öldürüldüğüne yönelik iddialar, Rohingyalara ve ülkedeki diğer Müslümanlara yönelik Myanmar yönetimi tarafından doğrudan desteklendiği iddia edilen saldırıların fitilini ateşlemiştir. Modern Myanmar tarihi boyunca en fazla saldırıya maruz kalan ve asimile edilmek için en fazla uğraşılan toplulukların başında gelen Rohingyalar, söz konusu olayın ardından sistematik bir şiddet ve zorunlu göç politikasına maruz bırakılmıştır. Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği temsilcileri tarafından “etnik temizlik” girişimi olarak adlandırılan Myanmar devletinin politikaları, uluslararası kamuoyu tarafından sıklıkla eleştirilmiş olsa da Rohingyaların korunması ve Myanmar yönetimine yönelik uluslararası yaptırımlar uygulanması konularında somut bir adım atılmamıştır.

3 Myanmar’da askeri dikta rejimi tarafından 1989 yılında çıkarılan İfadelerin Uyarlanması Yasası ile başta ülkenin resmi adı olmak üzere, birçok coğrafi yerin ismi değiştirilmiştir. Söz konusu yasayla ülkenin Burma olan ismi Myanmar, ülkenin 7 eyaletinden biri olan Arakan’ın ismi Rakhine olarak değiştirilmiştir. Myanmar askeri yönetimi Arakan isminin İngiliz sömürgeci dönemi mirasını yansıttığı, ayrıca tarihsel, coğrafi ve kültürel bir karşılığı olmadığı için değiştirildiğini savunmuştur. Bu gerekçenin gerçeği yansıtmadığını düşünenler ise Arakan isminin değişimini bölgedeki İslami tarihsel ve kültürel mirası silme girişimlerinin bir parçası olarak değerlendirmiştir. Müslüman tarihçilere göre 1429-1785 yılları arasında hüküm süren ve Müslümanlarca yönetilen Mrauk-U Hanedanlığı döneminde coğrafi bir tanımlama olarak Arakan kavramının kullanımının yaygınlaşması, kavramın Arapça ve Farsça’da dayanak, direk, destek anlamına gelen “Rükün” kelimesinden türediğine yönelik varsayımlar, Arakan’ın isminin değiştirilmesinin en önemli gerekçesini oluşturmuştur. Ayrıca 1989 yılında çıkarılan yasa ile Arakan eyaletindeki en fazla nüfusa sahip Budist etnik grubu olan Rakhinelerin isminin eyalete verilmesi, Müslümanlar tarafından askeri dikta rejiminin Arakan eyaletindeki İslami mirası silme ve Müslüman etnik grupları asimile etme çabalarının bir sonucu olarak değerlendirilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bakınız Yunus 1994: 8-12; Seekins 2017: xv-xvi; Gutman 2001: 15-24.

Bu çalışmada Rohingyaların maruz kaldığı ve beş yılı aşkın süredir uluslararası kamuoyunun gündeminde oldukça geniş bir yer kaplayan insan hakları ihlalleri, tarihsel bağlamda ve uluslararası hukuk bağlamında analiz edilmeye çalışılmaktadır. Bu kapsamdan hareketle iki ana bölümden oluşan çalışmanın ilk bölümünde Rohingyaların maruz kaldığı insan hakları ihlallerinin tarihsel boyutu analiz edilmeye çalışılmaktadır. Rohingyaların maruz kaldığı şiddet ve ayrımcılığı sadece 2012 sonrası sürece odaklanarak analiz eden çalışmaların Rohingyaların Myanmar'daki tarihsel ötekiliğini isteyerek veya istemeyerek göz ardı ettiğini söylemek mümkündür. 2012 yılı sonrası daha belirgin bir hale gelen Rohingyalara yönelik sistematik yok etme ve asimilasyon politikaları, Myanmar devleti tarafından 60 yılı aşkın bir süre içinde inşa edilmiştir. Bu nedenle çalışmada öncelikle Rohingyaların modern Myanmar tarihindeki yeri ve neden öteki olarak konumlandırıldıkları konusu resmi devlet politikaları üzerinden ele alınmaya çalışılmaktadır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise Myanmar'ın Rohingyalara yönelik sistematik yok etme ve asimilasyon politikalarının insanlığa karşı işlenen suçlar, etnik temizlik/soykırım, işlenen suçların faillerinin yargılanması, uluslararası müdahale seçeneği ve koruma sorumluluğu kavramları üzerinden uluslararası hukuk bağlamında analiz edilmesi hedeflenmektedir.

2. Modern Myanmar Tarihinde Rohingyalar: Tarihsel ve Siyasal Bir Çerçeve

Çalışmanın bu bölümü iki alt başlığa ayrılmıştır. İlk alt başlıkta Rohingyaların kim oldukları, kültürel ve toplumsal özellikleri ele alınmakta ve bu sayede Myanmar yönetiminin asimilasyon ve ayrımcılık odaklı politikalarının nedenlerini anlamaya bir giriş yapılmaktadır. İkinci alt başlıkta ise Myanmar'ın Rohingya politikasının tarihsel temelleri incelenmekte ve 2012 sonrası yaşanan insanlık trajedisinin bir anda ortaya çıkmadığı anlatılmaya çalışılmaktadır.

1.1. Rohingyalar Kimdir?

Rohingyalar 2017 yılındaki kitlesel göç sürecine kadar büyük bir çoğunluğu Myanmar'ın Rakhine (Arakan) eyaletinde yaşamakta olan ve Birleşmiş Milletler'e göre Myanmar'da hem dinsel hem de dilsel azınlık konumunda olan bir topluluktur (BBC News 2014, <http://www.bbc.com/news/>, Erişim tarihi: 10 Ocak 2018). Rohingyaların anavatanları Rakhine (Arakan) olmakla birlikte Temmuz 2017'den itibaren artan devlet şiddeti nedeniyle 2 ay gibi kısa bir sürede yaklaşık 600 binin üzerinde Rohingya Müslümanı Bangladeş'e göç etmiş ve bu durum Bangladeş'i en çok Rohingya nüfusu barındıran ülke haline getirmiştir (Daily Mail Online 2017, <http://www.dailymail.co.uk/wires/>, Erişim tarihi: 29 Aralık 2017).Günümüzde nüfuslarının yaklaşık olarak 2,5 milyon olduğu tahmin edilen Rohingyaların yaklaşık 950 bini Bangladeş'te, 485 bini Myanmar'da, 500 bini Suudi Arabistan'da, 350 bini Pakistan'da, 150 bini Malezya'da, 100 bine

yakını ise Tayland, Birleşik Arap Emirlikleri, Hindistan, Endonezya, ABD ve Avrupa ülkelerinde yaşamaktadır (BBC News 2017, <http://www.bbc.com/news/>, Erişim tarihi: 29 Aralık 2017). Myanmar ve Bangladeş yönetimleri 2017 yılının Kasım ayında Rohingya mültecilerinin anavatanları Arakan'a dönüşü konusunda anlaşmış olsa da hali hazırda can güvenliği ve soykırım korkusu nedeniyle kitlesel geri dönüşlerin gerçekleştiğini söylemek mümkün değildir.

Rohingya kavramının kullanımı ile ilgili tarihsel bilgilere bakıldığında kavramın hem coğrafi bir bölgeyi hem de dinsel azınlık konumundaki bir topluluğu tanımlamak için kullanıldığını söylemek mümkündür. Tarihçiler tarafından Arakan'ın daha eski adlandırmalarından olan Rohang/Roang/Roşang'dan türediği savunulan Rohingya kavramının etimolojik kökenine ilişkin yaygın kabul edilen görüş, Arapça "lütuf etme", "merhamet etme" anlamına gelen "raham" kelimesinin değişikliğe uğramış hali olmasıdır (Yunus 1994: 8). 8. yüzyıldan itibaren bölgeye gelen Arap ve İranlı tüccarlar, gemileri karaya oturduğunda Arakan'ın batı sahillerindeki bir adaya sığınmış ve buraya Arapça'da "Allah'ın lütufta bulunduğu yer" anlamına gelen Raham Borri adını vermişlerdir (Yunus 1994: 8). Zamanla değişikliğe uğrayan bu kelime Burma dilinde Rambre olarak hala kullanılmakla birlikte aynı zamanda tarihçiler tarafından Rohingya kavramının etimolojik kökeni olarak kabul edilmektedir.

Rohingya kavramının bir topluluğu tanımlamak için ne zamandan beri kullanıldığına ilişkin bilgilerin oldukça sınırlı olduğunu söylemek mümkündür. Bu sınırlılığın temel nedeni, modern dönem tarihçiliğinin temel referansı olan yazılı kaynaklarda Rohingyaların tarihi, kültürü, dili, toplumsal yaşayışı ile ilgili yeterince bilginin olmamasıdır. Yazılı literatürde Rohingyaların 20. yüzyıl öncesi tarihine ilişkin yeterli bilgi olmamasında Rohingyalıların konuştukları Rohingyaca⁴ dilinin yazılı olmaktan ziyade sözlü olarak varlığını sürdüren bir dil olması

4 Hint-Avrupa dil ailesi içerisinde yer alan Rohingyaca, dil bilimciler tarafından Arakanca, Urduca ve Bengalce'nin bir kombinasyonu olarak nitelendirilmektedir. Ayrıca kimi dil bilimciler Bangladeş'in Myanmar sınırına yakın Chittagong bölgesinde konuşulan ve kimi kaynaklara göre Bengal dilinin bir lehçesi kimi kaynaklara göre ise bağımsız bir dil olarak kabul edilen Chittagong dilinin Rohingyaca ile aynı dil olduğunu iddia etmektedir. Söz konusu bu iddia, Myanmarlı sivil ve askeri yetkililer tarafından da desteklenmekte ve Rohingyaların Myanmar toplumunun bir parçası değil Bangladeşli göçmenler olduğuna yönelik devlet söyleminin bilimsel dayanağı olarak sunulmaktadır. Rohingya dilinin yüzyıllardır yazılı olmaktan ziyade sözlü olarak varlığını sürdüren bir dil olagelmesi, dilin yapısı ve grameri ile ilgili bilgilerin sınırlı kalmasında önemli bir etken olmuştur. Müslüman Mrauk-U Hanedanlığı (1429-1785) döneminde özellikle sarayda yaygın kullanılan bir dil olduğu tahmin edilen Rohingyaca'nın, Burma'nın 1784'te Arakan'ı işgal etmesinin ardından ve İngiliz sömürgeciliği döneminde önemli ölçüde zarar gördüğü ve dili konuşan sayısının ciddi oranda azaldığı iddia edilmektedir. Rohingya dili bugün hala yazılı bir dil

önemli bir etken olmuştur. Yazılı kaynakların hem nicelik hem de nitelik olarak kısıtlılığı Rohingyaların kökenine ilişkin manipülatif tartışmaları beraberinde getirmiş, Myanmar'ın inkar ve asimilasyona dayalı devlet politikalarına zemin oluşturmuştur. 20. yüzyıl boyunca Myanmar'ın sivil ve askeri yönetimleri Rohingya etnik grubunun varlığını reddetme üzerine kurulu bir politika inşa etmiş, kendini Rohingya olarak tanımlayanların Bangladeş'ten göç etmiş Bengalliler olduğu ve Myanmar toplumunun tarihsel bileşenlerinden olmadıkları söylemini resmi devlet söylemi olarak benimsenmiştir. Rohingyaların inkarı ve ötekiliği üzerine inşa edilen resmi devlet söylemi, toplumsal düzlemde de karşılık bulmuş ve 20. yüzyılın son çeyreğinden itibaren yükselen Budist Rakhine-Müslüman Rohingya geriliminin fitilini ateşlemiştir.

Rohingyaların kökenine dair temelde iki görüşün olduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan ilki Rohingyaların 8. yüzyıldan itibaren bölgeye gelen Arap ve İranlı tüccarlar ile Türk, Moğol, Patani, Bengalli göçmenlerin sonraki nesilleri olduğu yönündedir (Yunus 1994: 13). Rohingyaların yüzyıllardır Arakan coğrafyasında yaşayan ve göçlere bağlı etkileşimle kimlikleri ve kültürleri inşa edilmiş bir topluluk olduğu varsayımına dayanan bu görüş, Rohingya siyasi oluşumları ve Müslüman tarihçiler tarafından da desteklenmektedir (Ahmed 2013: 17). İkinci görüş ise Rohingyaların etnik, kültürel ve dilsel açıdan Bangladeş'in Myanmar sınırındaki Chittagong bölgesinde yaşayan halkla aynı kökenden geldikleri varsayımına dayanmaktadır. Bu görüşü savunanlara göre Rakhine (Arakan) eyaletindeki Rohingya nüfusu, İngiliz sömürge dönemi boyunca Bangladeş'ten ve Hindistan'dan iş gücü amaçlı Myanmar'a gelen göçmenlerin sonraki nesilleridir (Ahmed 2103: 17). Myanmar'daki askeri ve sivil yöneticiler başta olmak üzere Budist çoğunluk ve devlet yanlısı yazar ve akademisyenler tarafından desteklenen ikinci görüş, Rohingyalı "Bengalli işgalciler" ve "yasadışı göçmenler" olarak tanımlamaktadır. Bu görüşü savunanlara göre Rohingya kavramı suni bir kavram olmakla birlikte, kavramın Myanmar tarihinde ve toplumunda herhangi bir karşılığı yoktur.⁵Japonya'da Kanda Üniversitesi'nde görev yapan Myanmarlı akade-

olarak kullanılmamaktadır. Ayrıntılı bilgi için bakınız Yunus 1994: 14; Yegar 1972: 25; Nemoto 2005:147-148.

- 5 Rohingyaların yazılı bir tarihi olmaması nedeniyle Rohingya kavramının ilk olarak ne zaman kullanıldığını ispat etmek oldukça zordur. Bu durum, Myanmar yönetimine Rohingyaların Myanmar toplumunun bir parçası olmadığına, hatta böyle bir etnik grubun olmadığına yönelik iddialarını daha yüksek perdeden dillendirme olanağı tanımaktadır. Resmi İngiliz kaynaklarına göre Rohingya kavramının kullanıldığı ilk tarihsel doküman, Francis Buchanan'ın ilk kez 1799 yılında ikinci kez ise 2003 yılında basılan ve Burma İmparatorluğu'ndaki dil ve lehçeleri konu edinen makalesidir. Söz konusu çalışmada Rohingya kavramı "Rooinga" olarak yazılmış ve Rohingyalar Arakan yerlisi Müslüman bir topluluk olarak tanımlanmıştır. 20. yüzyılda Rohingya kavramının kullanımının ilk görül-

misyen Aye Chan, Müslümanların İngiliz sömürgecilik döneminde göç yoluyla Arakan'ı kuşattığını, Rohingyaların Myanmar toplumunun tarihsel bir bileşeni değil göçmen Bengalliler olduğunu, Rohingyaların Arakan'daki tarihleri ile ilgili iddialarının hayal ürünü olduğunu iddia etmiştir (Chan 2005: 396-420). Söz konusu görüşlerden hangisi doğru olursa olsun 1948 yılında bağımsızlığını kazanmış bir devletin, en katı yaklaşıma göre dahi minimum 200 yıldır Myanmar'da yaşadığı kabul edilen bir topluluğu yasadışı göçmen veya işgalci olarak nitelemesinin ve bu niteleme doğrultusunda ötekileştirici ve zorunlu göçe zorlayıcı bir politika izlemesinin başlı başına bir hukuksuzluk örneği olduğunu söylemek mümkündür.

Rohingyaları modern Myanmar tarihinin öznesi haline getiren temel özellikleri dini inançlarıdır. Rohingyaların neredeyse tamamı içerisinde tasavvufi öğeler barındıran türde bir Sünni İslam inancına tabi olmakla birlikte az sayıda Rohingya Hinduizm'e inanmaktadır (Haque 2017, <http://www.aljazeera.com/news/>, Erişim tarihi: 10 Ocak 2018). Rohingyaların dini kimliklerinin gerek Myanmar yönetiminin gerek Rakhine eyaletindeki çoğunluğu Budist olan diğer topluluklardan gördükleri baskı ve şiddetin temel gerekçesi olduğunu söylemek mümkündür. Rohingyaalar demografik olarak Myanmar'ın en büyük Müslüman azınlık topluluğu olmakla birlikte tek Müslüman topluluğu değildir. 8. yüzyılda İranlı ve Arap tüccarların İslamiyet'i taşıdığı Rakhine (Arakan) eyaleti başta olmak üzere Yangon, Naypyidaw, Mandalay, Amarapura, Ava gibi merkezi ve büyük şehirlerde Çin, Hindistan, Bangladeş, Malezya ve Pakistan kökenli Müslüman topluluklar bulunmaktadır (Seekins 2017: 366-367). Bu toplulukların bir kısmı İngiliz sömürgesi döneminde ticari faaliyetlerde bulunmak amacıyla Myanmar'a gelen çiftçi ve tüccarların torunlarıyken, bir kısmı da Rohingyaalar gibi yüzyıllardır bu topraklarda yaşamlarını sürdüren topluluklardır (Özay 2013: 10).

1.2. Rohingyaaların Tarihsel Ötekiliğinin İnşası

Rohingyaların modern Myanmar tarihinin en fazla baskıya ve ayrımcılığa maruz kalan azınlık grubu olduğunu söylemek mümkündür. Söz konusu baskı ve ayrımcılık 20. yüzyılın ilk yarısında İngiliz sömürgeciliğine karşı verilen bağımsızlık mücadelesi içerisinde gelişmiştir. 1826-1948 yılları arasından İngiliz

düğü yer, 1936'da kurulan ve Rohingyaaların ilk siyasal oluşumu olarak kabul edilen The Rohingya Jam'iyat Ulama (Rohingya Alimler Cemiyeti) olmuştur. Myanmar yönetiminin Rohingyaalar ile ilgili görüşlerini paylaşan akademisyen Aye Chan'a göre ise Rohingya kavramı ilk kez Rakhine (Arakan) eyaleti Buthidaung şehri milletvekili Abdul Gaffar tarafından 20 Ağustos 1951'de Guardian Daily'ye yazılan "The Sudeten Muslims" adlı makalede kullanılmıştır. Rohingya kavramının 20. yüzyıl öncesindeki kullanımına ilişkin yazılı kaynakların kıtlığı, yüzyıllardır Arakan coğrafyasında yaşayan Rohingyaaların kimliklerinin ve kültürlerinin yok sayılmasına gerekçe oluşturan temel unsurlardan biridir. Ayrıntılı bilgi için bakınız Chan 2005: 412; Kironka 2017: 222; Buchanan 2003: 55.

sömürgesi olan Myanmar'da 20. yüzyılın başlarında yükselen sömürgecilik karşıtı milliyetçi hareketler bir yandan İngiliz sömürge yönetimini diğer yandan ise onlarla birlikte hareket ettiğine inandıkları Müslümanları hedef almıştır. Aslında Müslümanlar çeşitli dönemlerde İngiliz sömürge yönetimi ile işbirliği arayışına girmiş olsa da bu girişimlerden hiçbir zaman istedikleri gibi bir sonuç alamamışlar ve Myanmar'daki diğer topluluklar gibi sömürge yönetiminin baskısına maruz kalmışlardır. Ancak Myanmar'ın bağımsızlığı için mücadele eden siyasi hareketlerin hem milliyetçi hem de dinsel (Budist) bir nitelik taşıması, Müslümanları bu süreçte hedef tahtasına oturtmuştur. Myanmar'ın bağımsızlığı için mücadele eden Thakin Hareketi'nin Rakhine (Arakan) bölgesindeki Budist Maghları⁶ Müslüman Rohingya'lara karşı kışkırtması bugüne değin uzanan dinsel gerilimin ve nefretin fitilini ateşlemiştir.

Myanmar'ın 1937 yılında İngilizlerden yarı özerk sömürge statüsü kazanmasının ardından, bu süreçte önemli rol oynayan Thakin Hareketi önemli nüfuz elde etmiş ve bu durum başta Rohingya'lar olmak üzere Arakan'daki Müslümanlara yönelik şiddetin artacağı bir dönemin kapılarını açmıştır. 1942 yılında Myanmar'ı işgal eden Japonya'nın ve Japonların desteğiyle Thakin Hareketi'nin lideri Aung Sun⁷ tarafından kurulan Burma Bağımsızlık Ordusu'nun İngiliz sömürgeciliğine karşı ilerleyişi, Rohingya'lar'da büyük bir endişe yaratmıştır. Thakin Hareketi ile işbirliği halinde olan Maghlar, İngilizlerin Japon ilerleyişi karşısında Rakhine (Arakan) bölgesinden Hindistan içlerine çekilmesinin ardından Rohingya'lara yönelik saldırılara başlamıştır. Karşılıklı çatışmalar ile başlayan süreç İngilizlerin çekilmesinin ardından mühimmatsız ve desteksiz kalan Rohingya'lar için tam bir katliama dönüşmüştür. Mart 1942'de Maghların Thakinlerin desteği ile Rohingya köylerine yönelik başlattığı saldırılar sonucu bir aydan kısa bir sürede kimi kaynaklara göre 40 bin kimi kaynaklara göre ise 100 bin dolayında Rohingya Müslümanı hayatını kaybetmiştir (Bahar 2012, <http://www.burmalibrary.org/docs14/>, Erişim tarihi: 13 Ocak 2017; Yunus 1994: 111). İngilizlerin Myanmar'da Eylül 1943'ten itibaren Japonlar karşısında yeniden ilerlemeye başlaması ve Ocak 1945'te Rakhine (Ara-

6 Maghlar bugün büyük bir çoğunluğu Myanmar'ın Rakhine eyaleti ile Bangladeş'in Chitt - gong ve Barisal bölgelerinde yaşayan ve Budist olan Rakhine etnik grubunun ataları olarak kabul edilmektedir. Rohingya'lar ile birlikte Rakhine eyaletindeki en kalabalık topluluklardan olan Maghların, 1784 yılına kadar Portekiz korsanları ile gizli antlaşmalar içerisinde olduğu ve bölge halklarının zihninde terör ve acımasızlık ile özdeşleştirilen bir topluluk olduğu iddia edilmektedir. Tarihçilere göre Maghlar zihinlerdeki söz konusu kötü miras ile özdeşleştirilmemek adına günümüzde Rakhine olarak adlandırılmayı tercih etmektedirler. Ayrıntılı bilgi için bakınız Yunus 1994: 14-19; Nemoto 2005: 8.

7 Myanmar'ın kurucu lideri olarak kabul edilen Aung Sun, 1991 yılında Nobel Barış Ödülü'nü kazanan ve halen Myanmar Devlet Başkanı Başdanışmanı ve Dışişleri Bakanı olarak görev yapmakta olan Aung San Suu Kyi'nin babasıdır.

kan) bölgesinin kontrolünü yeniden ele alması, Rohingyaların daha geniş çaplı bir katliamdan kurtulmasında önemli rol oynamıştır (Yegar 2002: 34).

Rohingyaların 1942 yılında yaşadığı katliamın iki sebebi olduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan ilki II. Dünya Savaşı sırasında Rohingyaların özerklik umuduyla İngilizlerin, Burmalıların ve Maghların ise bağımsızlık umuduyla Japonların yanında yer alması olmuştur. Bu durum Burmalılar ve Maghlar tarafından Rohingyaların hain olarak görülmesinde ve ilk fırsatta katliama maruz bırakılmasında etkili olmuştur. Katliamın bir diğer nedeninin ise din faktörü olduğunu söylemek mümkündür. Budist ve milliyetçi bir örgütlenme olan Thakin Hareketi'nin Budist Maghları, Müslüman Rohingyaların Budizm'e yönelik en büyük tehdit oldukları ve Rakhine (Arakan) topraklarının yerli topluluklarından biri olmadıkları konularında ikna etmesi, katliamın fitilini ateşleyen diğer neden olmuştur (Yunus 1994: 107).

Myanmar'ın 1948'de İngilizlerden bağımsızlığını kazanmasının ardından U Nu (Thakin Nu) başbakanlığında göreve gelen ilk hükümet, Rohingyalara yönelik toleranslı olarak nitelendirilebilecek bir politika izlemeye başlamıştır. Bunun temel nedeninin ülkenin bağımsızlığın ilan edilmesinin hemen ardından içine girdiği üç taraflı savaş olduğunu söylemek mümkündür. Hükümet güçleri, Komünist Parti ve Karen Ulusal Birliği arasında yaşanan savaş, ülkeyi istikrara kavuşturmak isteyen U Nu'nun yeni bir çatışma cephesi açmamak adına Rohingyalara toleranslı davranmasına neden olmuştur (Gökcan 2010: 533). U Nu yaptığı açıklamalarda Rohingyaların da tıpkı Kachin, Kayah, Karen, Mon, Rakhine ve Shanlar gibi eşit statüde Myanmar yurttaşlığına sahip olduğunu ifade etmiştir (İbrahim 2016: 8). Yine 25 Eylül 1954'te radyodan yaptığı ulusa sesleniş konuşmasında U Nu Rohingyaları "yerli etnik grup" ilan etmiştir (National Democratic Party for Human Rights 1991, Aktaran: Yunus 1994: 135).

U Nu bir yandan Rohingya ve diğer azınlık konumundaki grupların ülke nüfusunun yüzde 68'ini oluşturan Birmanlar gibi eşit yurttaşlık statüsüne sahip olduğunu vurgularken, bir yandan da olası bir Rohingya isyanının önüne geçmek için toplumsal görüşmeler gerçekleştirmiştir. 1959 yılında Rakhine (Arakan) bölgesini ziyaret eden ve Rohingyalar ile görüşen U Nu, onları eşit vatandaşlık konusunda ikna etmeye çalışmış ve karşılığında hükümete destek verilmesini talep etmiştir. Öyle ki U Nu'nun vaatleri, hükümet ile birlikte hareket edilmesi halinde Rakhine (Arakan) bölgesinin kuzeyinde "Müslüman Ulusal Bölgesi" oluşturulmasına izin verileceğine kadar ulaşmış, bu vaatler Müslüman Rohingyaların diğer azınlık gruplar gibi merkezi hükümetle şiddetli ve geniş çaplı çatışmalara girmemesinde etkili olmuştur.

Myanmar'da 1948-1962 yılları arasında devam eden parlamenter sistemin askerin 1962 yılında yönetime el koyması ile son bulması, Rohingyaların tarihinde

yeni bir sayfanın açılmasına neden olmuştur. Ülkedeki azınlık grupların isyanların yarattığı istikrarsızlık ortamını bahane ederek yönetime el koyan General Ne Win komutasındaki ordu, Rohingyalı tehdit olarak gören ayrımcı ve dışlayıcı devlet politikalarının inşacısı olmuştur. Darbenin ardından çok geçmeden yönetimi eline alan Ne Win, Myanmar toplumunun bir parçası olarak görmediği Rohingyalara karşı negatif bir tutumla yaklaşmıştır. Rakhine (Arakan) bölgesindeki askeri yetkililere bölgedeki Müslümanların faaliyetlerinin sınırlandırılması talimatı veren Ne Win, Rohingyalara ait bütün sosyo-kültürel kuruluşların faaliyetlerini yasaklamıştır. Müslüman yerleşim yerlerinde yeni camilerin inşası yasaklanmış, eski camilerin önemli bir kısmı ise askeri yönetim veya yandaşları tarafından tahrip edilmiştir (Smith 2003: 9). Ayrıca devlet kanalında Rohingya karşıtı ve onları yabancı olarak gösteren yayınlar başlatılmıştır. Rohingyalara yönelik güvenlik güçlerinin keyfi tutuklamaları artmış, birçok Rohingya evlerinden sürülüp sandallara bindirilerek Naf Nehri'nin karşı yakasındaki Doğu Pakistan'a (bugün ki Bangladeş'e) göç etmeye zorlanmıştır (Yunus 2017: 55).

Ne Win liderliğindeki askeri yönetim Rakhine (Arakan) bölgesinin etnik yapısını değiştirmek için bir yandan Rohingyalı Doğu Pakistan'a göçe zorlarken diğer yandan bölgedeki Müslüman memurları işten çıkarmak, Rohingyalara ait iş yerlerini kamulaştırmak, Burma Yayın Servisi'nde Rohingyaca yayın yapan programı kaldırmak gibi ötekileştirici ve asimilasyon odaklı adımlara hız vermiştir (Yunus 1994: 149-152). Askeri yönetimin "Birmanlaştırma ve Budistleştirme" kapsamında izlediği politikalar, Rohingya Müslümanları arasında çeşitli direniş gruplarının⁸ ortaya çıkmasına neden olsa da bu gruplar askeri dikta yönetiminin baskısı nedeniyle faaliyetlerini gizli yürütmek zorunda kalmış ve halkın askeri yönetimden duyduğu korku nedeniyle aradıkları desteği tam anlamıyla bulamamışlardır.

Myanmar'da 1974 yılında yürürlüğe giren anayasa, vatandaşlık tanımı bakımından herhangi bir etnik veya dinsel grubu ötekileştirecek bir söylem barındırmasa da, anayasanın hazırlanış sürecinde Rohingyalıların dışarda bırakılması, as-

8 1960'lar ve 1970'ler boyunca Myanmar askeri yönetiminin artan baskısı ile ortaya çıkan Rohingya direniş gruplarından en önemlilerinin 1964 yılında Cafar Habib tarafından kurulan Rohingya Independent Force/RIF (Rohingya Özgürlük Gücü), 1969 yılında RIF ile birleşen Rohingya Independent Army/RIA (Rohingya Özgürlük Ordusu), 1972 yılında Zaffar Kawal tarafından kurulan Rohingya Liberation Party/RLP (Rohingya Özgürlük Partisi) ve 1975 yılında Rohingya Özgürlük Ordusu'nun ardılı olarak kurulan Rohingya Patriotic Front/RPF (Rohingya Vatansaver Cephesi) olduğunu söylemek mümkündür. Ayrıntılı bilgi için bakınız Leider 2012, http://www.burmalibrary.org/docs21/Jacques-P-Leider-2012-The_Muslims_in_Rakhine_and_the_political_project_of_the_Rohingyas-en.pdf, Erişim tarihi: 17 Ocak 2018.

keri yönetimin Rohingyaları Myanmar toplumunun bir parçası olarak görmeyen yaklaşımını bir kez daha ortaya koymuştur. 1973 yılında Burma Birliği Devrimci Konseyi yeni bir anayasa için kamuoyunun fikrini almak istediğinde Bangladeş sınırındaki Mayu bölgesinde yaşayan Müslümanlar kendi anayasa tekliflerini sunmuş ve kendileri için otonom bir idari yapı talep etmiştir. Ancak bu istek reddedilmiş ve ayrıca 1974 Anayasası çerçevesinde gerçekleşen seçimlerde Mayu sınır bölgesindeki Müslümanlar, Halk Kongresi'ne göndermek üzere kendi temsilcilerini seçme hakkından men edilmiştir (Chan 2005: 413). Askeri yönetimin Müslümanları yok sayma yönündeki tutumuna paralel olarak Rohingyaların siyasal örgütlenmelerinin daha da güç kazandığını söylemek mümkündür. Nitekim 1974'te Rohingya Özgürlük Partisi'nin üye sayısı 200'den 2.500'e çıkmış ancak bu kişiler Myanmar ordusunun baskınları ve sert tedbirleri nedeniyle Bangladeş'e kaçmak zorunda kalmıştır.

Askeri dikta rejiminin Rohingyalara yönelik ötekileştirici ve asimilasyon odaklı politikaları 1978 yılında Myanmar tarihinin en büyük kitlesel göçlerinden birinin yaşanmasına neden olmuştur. 1978 yılında Cafar Habib liderliğindeki Rohingya Patriotic Front/RPF (Rohingya Vatansever Cephesi) adlı silahlı örgüte yönelik King Dragon (Ejderha Kral) operasyonuna başlayan Myanmar ordusu, operasyonun hedefini genişleterek sivilleri de kapsayan bir hale getirmiştir. Sivillerin doğrudan hedef olduğu, tecavüz ve işkence vakalarının kayıt altına alındığı, camilerin ve köylerin yakıldığı operasyondan kaçan yaklaşık 200 bin Rohingya Müslümanı, toplu halde Bangladeş'e sığınmıştır (Selth 2003: 12). 1978 yılında ülkelerinden kaçmak zorunda kalan Rohingyaların bir kısmı Bangladeş toplumuna karışırken büyük bir çoğunluğu Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) ve uluslararası kamuoyunun baskısıyla 1979 yılında ülkelere geri dönmeyi başarmıştır (Ahmed 2013: 16). Ancak uluslararası kamuoyunun Myanmar askeri yönetimi üzerindeki baskısı, Rohingyalara yönelik yeni insan hakları ihlallerinin önüne geçememiştir.

Rohingyalara yönelik asimilasyon ve ötekileştirme odaklı devlet politikalarının en önemli yasal enstrümanlarından biri askeri yönetim tarafından 1982 yılında çıkarılan Burma Vatandaşlık Kanunu olmuştur. Söz konusu kanunda vatandaşlık, (normal) vatandaş, ortak vatandaş ve sonradan vatandaşlığa kabul edilenler şeklinde üç tipe tanımlanmıştır. Kanuna göre (normal) vatandaşlık, Kachin, Kayah, Karen, Chin, Burman, Mon, Rakhine ve Shan gibi ataları 1823 yılından önce (I. İngiliz-Birman Savaşı başlamadan önce) Myanmar'a yerleşmiş olan ve Myanmar yönetimi tarafından ulusal olarak tanımlanan etnik gruplara mensup bireylerin hak sahibi olduğu vatandaşlık şeklindedir. Ortak vatandaşlık ise 1948 tarihli Burma Vatandaşlık Kanunu'na göre vatandaşlık hakkı elde edenlerin hak sahibi olduğu vatandaşlık şeklindedir. Sonradan vatandaşlığa kabul edilenler ise 1948 ve öncesin-

den itibaren beş yıl Myanmar'da ikamet ettiğini ispat edenler ve 1982 Vatandaşlık Kanunu'ndan sonra vatandaşlık başvurusu yapanlar için tanımlanmıştır. Söz konusu kanunda hiçbir vatandaşlık hakkı olmayanlar ise yabancılar olarak tanımlanmıştır (Burma Citizenship Law 1982, <http://un-act.org/publication/>, Erişim tarihi: 17 Ocak 2018).

Vatandaşlık Kanunu'nun 4. Maddesi'nde bir etnik grubun ulusal olup olmadığına ve dolayısıyla herhangi bir etnik grubun üyesi olan bir bireyin birinci kategori olarak tanımlanan normal vatandaşlığı elde edip edemeyeceğine Devlet Konseyi'nin karar vereceği ifade edilmiştir (Burma Citizenship Law 1982, <http://un-act.org/publication/>, Erişim tarihi: 17 Ocak 2018). Bu durum ulusal bir topluluk olarak tanımlanmayan Rohingyaların otomatikman birinci vatandaşlık kategorisinin kapsamı dışında kalmalarına neden olmuştur. Askeri yönetimin Rohingyaları (normal) vatandaşlık kategorisi içerisine dahil etmemedeki temel dayanağı, onların 1823 sonrasında Bangladeş'ten gelen yerleşimciler olduğuna ilişkin ön kabul olmuştur (Yunus 1994: 161). Birçok Myanmarlı araştırmacıya göre Rohingyaların vatandaşlık hakkını engellemek için çıkarılan 1982 Vatandaşlık Kanunu, Rohingyalara resmîyette ortak vatandaşlık ve sonradan vatandaşlık hakkı tanısa da askeri yönetim izlediği politikalarla bu hakkı fiilen ortadan kaldırmıştır. Yasanın kabulünün ardından çok az sayıda Rohingya rüşvet yoluyla sonradan vatandaşlık hakkı elde ederken büyük bir çoğunluğu anavatanlarında “yabancı” yani devletsiz konumuna düşmüştür. Bu durum Rohingyaların sosyal, toplumsal ve siyasal bütün haklarının ellerinden alınmasına yasal bir zemin oluşturmuştur.

1982 tarihli Vatandaşlık Kanunu'nun yürürlüğe girmesinin ardından Rohingyalara yönelik baskıcı ve asimilasyon odaklı politikalar daha da hız kazanmıştır. Rohingyaların kendi anayurtlarında egemen devletin korumasından ve verdiği haklardan mahrum hale gelmesi, gerek devlet gerekse devlet tarafından desteklenen yerel unsurların Rohingyalara yönelik şiddet eylemlerini perçinlemiştir. Rakhine (Arakan) bölgesinin Rohingyalardan ve diğer Müslüman unsurlardan temizlenmesini isteyen askeri yönetim, Rohingyaların topraklarını haczederek Budist Rakhinelere vermiş, yüzlerce yıllık camiler için zorla tahliye emri vermiş, köylerin ve evlerin yağmalanmasına göz yummuş, keyfi vergilendirmelere başvurmuş, istihdam, evlilik,seyahat özgürlüğü, nüfusa kayıt, eğitim, sağlık gibi konulara ilişkin hakları yok saymıştır (Amnesty International 2004, <https://www.amnesty.org/en/>, Erişim tarihi: 17 Ocak 2018).

1982 yılında kabul edilen Vatandaşlık Kanunu'nun ardından Rohingyalara yönelik insan hakları ihlallerinin artması Rohingyalar arasında silahlı mücadeleyi önceleyen yeni grupların ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1982 yılında kurulan Rohingya Solidarity Organisation/RSO (Rohingya Dayanışma Örgütü) ve 1987 yılında kurulan Arakan Rohingya Islamic Front/ARIF (Arakan Rohingya İslami

Cephesi), bu örgütlerin en önemlileri arasında yer almıştır. Sivil Rohingyaların büyük bir çoğunluğu devlet şiddetinden duydukları korku nedeniyle silahlı örgütlere destek vermemesine rağmen, askeri yönetim söz konusu silahlı örgütlerle mücadeleyi gerekçe göstererek 1991 ve 1992 yıllarında Rohingya köylerine yönelik geniş çaplı bir operasyon gerçekleştirmiştir. Operasyonlar sonucunda 1978 yılında yaşanan toplu göçün bir benzeri gerçekleşmiş ve Nisan 1991 ile Mayıs 1992 tarihleri arasında yaklaşık 250 bin Rohingya, Bangladeş'e sığınmıştır (Nemoto 2005: 6).

Bangladeş hükümetinin Rohingya sığınmacıların yaşam koşullarının iyileştirilmesi ile ilgili yardım talebine karşılık veren BMMYK, Şubat 1992'den itibaren Bangladeş'in Teknaf ve Cox's Bazar bölgeleri arasında 20 adet sığınmacı kampı kurmaya başlamıştır (Nemoto 2005: 6). Aynı ay içerisinde Myanmar yönetimi ise yayınladığı bir basın bildirisini ile Rohingyaların ülkedeki 135 etnik gruptan biri olmadığını, tarihsel olarak Myanmar'da hiçbir zaman Rohingya ırkı olmadığını, Rohingyaların 1824'ten bu yana Myanmar'ın Rakhine bölgesine yasadığı yollardan giren ve bu nedenle göçmen kağıtları dahi olmayan insanlar olduğunu ifade etmiştir (Zami ve Cowley 2014: 702). Myanmar yönetiminin sürdürmeye devam ettiği olumsuz tutumuna rağmen Nisan 1992'de BMMYK'nın ve uluslararası kamuoyunun çabalarıyla bir araya gelen Bangladeş ve Myanmar hükümetleri, Bangladeş'e sığınan Rohingyaların geri dönüşüne ilişkin 1979'dakine benzer bir mutabakat belgesi imzalamıştır. Mutabakatın imzalanmasının ardından Eylül 1992'de başlayan geri dönüşler Bangladeş hükümetinin Rohingyalı zorla geri gönderme girişiminde bulunması nedeniyle çıkmaza girmiştir (Nemoto 2005: 6).

Mayıs 1993'te BMMYK ile Bangladeş hükümeti arasında kamplardaki sığınmacıların korunmalarının garanti edilmesi ve sadece isteyenlerin geri dönüşlerinin sağlanması konusunda resmi bir mutabakat imzalanmıştır (Médecins Sans Frontières-Holland 2002: 5). BMMYK temsilcilerinin Bangladeş'teki kamplarda yaşayan Rohingyalarla yaptığı görüşmelerde sadece yüzde 30'unun Myanmar'a geri dönmek istediğini açıklaması üzerine Bangladeş hükümeti Rohingyaların 1994 sonuna kadar Myanmar'a dönmesi gerektiği konusunda ısrar etmiş ve mutabakat anlaşmasının Temmuz 1994'te sonlandırılması yönünde bir karar almıştır (Çebi 2017: 22). BMMYK Kasım 1993'te ise Myanmar yönetimi ile geri dönenlerin seyahat özgürlüğünün sağlanması ve nüfus cüzdanlarının verilerek vatandaşlık statüsü verilmesi konularında resmi bir mutabakat belgesi imzalamıştır (Médecins Sans Frontières-Holland 2002: 5). Söz konusu mutabakatın imzalanmasına rağmen Rohingyalar kendilerine yaşatılan zulmün tekrar edeceği korkusuyla geri dönüşü mesafeli yaklaşmıştır. Zira 1994 yılı boyunca 250 bin sığınmacının sadece 60 bini Myanmar'a geri dönmüş, Bangladeş hükümetinin geri dönüşlerin hızlandırılmasına yönelik tutumu sonucu bu sayı 1996 yılı sonun-

da 200 bine ulaşmıştır (Yegar 2002: 66). 1991-94 yılları arasında Bangladeş'te kamplarda yaşayan ve Myanmar'a geri dönmeyi istemeyen yaklaşık 2 bin kişi ise gıdasızlık ve hastalık nedeniyle hayatlarını kaybetmiştir (Aral 2013: 35). Ayrıca Myanmar yönetimi BMMYK ile imzalanan mutabakattaki yükümlülüklerini yerine getirmeyerek geri dönen 200 bin Rohingyayı yabancı statüsünde kabul ederek vatandaşlık vermemiş ve sınırlı bir alanda yer değiştirmelerine izin verilmeden yaşamalarına müsaade edilmiştir (Nemoto 2005: 7). Askeri yönetim Rohingyalı sınırlı bir alanda mecbur ikamete tabi tutarak Rakhine (Arakan) bölgesindeki Rohingya köylerinin Budist Rakhinelere verilmesi sürecini hızlandırmıştır. Ayrıca 1990'lar boyunca Rohingyalar üzerindeki baskının artarak devam etmesi, Bangladeş üzerinden Hindistan ve diğer ülkelere yönelik insan kaçakçılığı trafiğinin hız kazanmasına neden olmuştur.

2000'lerin ilk on yılının Rohingyaların kaderi açısından çok bir değişiklik getirdiğini söylemek mümkün değildir. Rohingyaların haklarını korumak iddiasıyla siyasal veya silahlı faaliyet gösteren örgütler, 11 Eylül saldırılarının Müslümanlar üzerinde küresel çapta yarattığı olumsuz algı nedeniyle marjinal nitelikte yapılar olarak varlıklarını sürdürmek zorunda kalmışlardır. Askeri yönetimin demokratikleşme yoluna attığı bir adım olarak 2008'de yılında kabul edilen yeni anayasada Rohingyalar hakları yok sayılan bir topluluk olmaya devam ederken, 2012 yılında yaşanan gelişmeler Rohingyalara yönelik zulme yeni bir boyut kazandırmıştır. 29 Mayıs 2012'de Rakhine (Arakan) eyaletinde Budist bir kadının üç Müslüman gencin tecavüzüne uğradığına ve ardından öldürüldüğüne yönelik iddialar, Rohingyalara ve ülkedeki diğer Müslümanlara yönelik askeri yönetim tarafından doğrudan desteklenen yeni saldırıların fitilini ateşlemiştir. Doğruluğu ispatlanamayan tecavüz olayının⁹ ardından 3 Haziran'da Rakhine eyaletindeki Taungup bölgesinde otobüsle seyahat eden 10 Müslümanın Budistlerce linç edilmesi sonrası Müslüman Rohingyalar ve Budist Rakhinelere arasında önü alınamayan çatışmalar başlamıştır. Myanmar ordusunun çatışmaları durdurma gerekçesiyle bölgeye gönderdiği askeri gücün Budist grupların Müslüman köylerine yönelik baskınlarına göz yumması sonucu sadece Haziran ayı içerisinde binlerce ev yakılmış, 80 kişi hayatını kaybetmiş ve büyük bir çoğunluğu Rohingyalar olmak üzere 90 bin kişi yerlerinden edilmiştir (Omi 2012, <http://www.rfa.org/english/>, Erişim tarihi: 19 Ocak 2018). Haziran ayından sonra devlet destekli olarak sistematik olarak devam eden saldırılar, Ekim ayında 94 kişinin hayatını kaybetmesine

9 29 Mayıs 2012'de öldürülen Budist kadının ölüm raporunu hazırlayan resmi görevli doktor, tecavüz izine rastlanmadığını raporlamıştır. Ayrıca olaydan sonra gözaltına alınanlardan birinin Budist olduğu ifade edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bakınız Zarni 2012, <http://www.dvb.no/analysis/did-the-govt-ignite-the-racial-violence-targeting-the-rohingya/24116>, Erişim tarihi: 19 Ocak 2018.

ve yerlerinden edilenlerin sayısının 36 bin kişi daha artmasına neden olmuştur (Seekins 2017: 157).

Budist grupların ve devlet güçlerinin saldırıları 2013 yılında sadece Rohingya-ları değil Rakhine eyaletindeki bir diğer Müslüman etnik grup olan Kamanları da hedef almaya başlamıştır. Ayrıca yine 2013 yılında yaklaşık 200 bin Müslüman'ın yaşadığı Burma'nın ikinci büyük şehri olan Mandalay'da Müslümanlara yönelik saldırılarda medrese öğrencileri ve öğretmenlerin de olduğu 44 kişi hayatını kaybetmiştir (Seekins 2017: 157). Başta Rohingyaolar olmak üzere Müslümanlara yönelik ülke genelinde yaygınlaşan saldırılar uluslararası kamuoyunun ve sivil toplum kuruluşlarının sert tepkilerine neden olmuştur. Birleşmiş Milletler tarafından özel olarak görevlendirilen ve Ekim 2012'de Rakhine eyaletini gezen raportör Tomas Quintana, hazırladığı raporda Myanmar devletinin Rohingya mahkumlarına karşı 'sistemik işkence' uyguladığını açıklamıştır (Minority Right Group, <http://minorityrights.org/minorities/>, Erişim tarihi: 19 Ocak 2018). İnsan Hakları İzleme Örgütü ise 2013 yılında yayınladığı raporda 2012 yılında Budist Rakhine-ler ve Müslüman Rohingyaolar arasında patlak veren çatışmalarda devlet güçlerinin Rohingyaoları korumadığını ifade etmiştir. Raporda Myanmar devletinin Rohingyaalara yönelik insani yardımı engelleyerek, öldürme, işkence ve toplu tutuklamalar yoluyla, Müslüman köylerinin yakılmasına göz yumarak, 5 bine yakın yapının yıkılmasına zemin hazırlayarak ve bu sayede insanları yerlerinden edip sığınmacı durumuna düşürerek sistemik bir "etnik temizlik" politikası izlediği ifade edilmiştir (Human Rights Watch 2013, <https://www.hrw.org/report/2013/>, Erişim tarihi: 19 Ocak 2018). Söz konusu rapor ile ilgili sorulara Rakhine Hükümeti Resmi Sözcüsü Win Myaing "Bu nasıl bir etnik temizlik olabilir? Onlar (Rohingyalar) etnik bir grup değil ki" şeklinde cevap vermiştir (Szep 2013, <https://www.reuters.com/article/>, Erişim tarihi: 19 Ocak 2018).

Myanmar'da 2012 ve 2013 yılları boyunca devam eden çatışma ve şiddetten Rohingyaoların sorumlu tutulması, ötekileştirici ve asimilasyon odaklı politikaların daha da derinlik kazanmasına zemin hazırlamıştır. Temmuz 2013'te Londra'ya düzenlemiş olduğu ziyarette ülkelerinde Rohingya diye bir topluluğun olmadığını dile getiren dönemin Myanmar Devlet Başkanı Thein Sein, attığı yeni adımlarla Rohingyaoların vatandaş olarak kabul edilmedikleri için devlet hizmetlerinden faydalanamaması noktasındaki engelleri daha da arttırmıştır (Inkey 2013, <http://www.newmandala.org/thein>, Erişim tarihi: 19 Ocak 2018). Bununla da sınırlı kalmayan Myanmar yönetimi tüm protesto ve kampanyalara rağmen Rakhine (Ara-kan) bölgesinde yerlerinden edilmiş Rohingyaoların yaşadığı kamplara götürülmek istenen yardımlara izin vermemiş, Şubat 2014'te Sınır Tanımayan Doktorlar isimli uluslararası tıbbi insani yardım kuruluşunun kampları ziyaret etme isteğini güç kullanarak engellemiştir (Zami ve Cowley 2014: 717). Myanmar yönetimi, 30

Mart 2014'te düzenlenen nüfus sayımından bir gün önce Birleşmiş Milletler'in aksi yöndeki tüm uyarılarına rağmen Rohingyaların kendini "Rohingya" olarak tanımlaması halinde kayıt edilmeyeceklerini açıklamıştır (BBC Türkçe 2014,<http://www.bbc.com/turkce/>, Erişim tarihi: 20 Ocak 2018). Rohingyaları "ülkede yasadışı ikamet eden Bengalliler" ve en iyimser ifadeyle "Rakhine eyaletindeki Müslüman topluluk" olarak tanımlayan Myanmar yönetimi, Avrupa Birliği, BM ve ABD'den de aynı ifadeleri kullanmalarını talep etmiştir (Çebi 2017: 23). Myanmar yönetiminin Rohingyaların ülke topraklarındaki mevcudiyetini yok sayan tavrı Kasım 2015 seçimlerine de yansımış ve uluslararası kamuoyunun tüm bas-kılarına rağmen 1982 Burma Vatandaşlık Kanunu'na göre "yabancı" statüsünde olan Rohingyalar seçimlerde oy kullanamamıştır.

Rohingya sivillerinin yaşamakta olduğu trajedi 2016 yılından itibaren silahlı direniş gruplarının yönetim güçlerine yönelik eylemleri ile daha da artmıştır. 9 Ekim 2016'da Rakhine (Arakan) eyaletinin Maungdaw bölgesinde bulunan polis noktalarına 2013 yılında kurulan Arakan Rohingya Salvation Army/ARSA (Arakan Rohingya Kurtuluş Ordusu) tarafından düzenlenen saldırıda 9 polis hayatını kaybetmiştir (BBC News 2016,<http://www.bbc.com/news/>, Erişim tarihi: 20 Ocak 2018). Saldırlardan yurtdışı kaynaklı radikal İslamcı örgütleri sorumlu tutan Myanmar yönetimi, Rohingyalara yönelik yeni bir operasyon dalgası başlatmıştır. İngiltere merkezli Burmalı Rohingyalar Organizasyonu'nu 20 Kasım 2016'da yaptığı açıklamaya göre Myanmar yönetiminin başlattığı operasyonlarda 2 aydan kısa bir sürede 440 Rohingyalı tutuklanmış, 160 işkence ihbarı gerçekleşmiş, 1780 ev yakılmış veya kullanılamaz hale getirilmiş, 192 kadın tecavüze uğramış, 428 kişi öldürülmüş ve 30 bini aşkın kişi evlerini terk etmiştir (BBC Türkçe 2016,<http://www.bbc.com/turkce/>, Erişim tarihi: 20 Ocak 2018).

2017 yılı boyunca biryandan Myanmar yönetiminin ve yönetimin desteğini alan Budist Rakhinelere Rohingya köylerine yönelik baskınları devam ederken bir yandan da ARSA üyelerinin polis noktalarına yönelik eylemleri sürmüştür. ARSA'nın 25 Ağustos 2017 günü eş zamanlı olarak 24 polis noktasına ve bir ordu üssüne düzenlediğini saldırılar sonrası 11 güvenlik gücünün hayatını kaybetmesi, kolluk kuvvetleri ve Budist toplulukların Rohingya köylerine yönelik saldırıların yeniden alevlenmesine neden olmuştur (Lone ve Naing 2017,<http://www.independent.co.uk/news/>, Erişim tarihi: 20 Ocak 2018). Saldırıların sonucunda binin üzerinde kişinin öldüğü, 410 bin kişinin Bangladeş sınırlarına kaçtığı, bir kısmının yolda kötü koşullarda hayatını kaybettikleri, bazılarının yaralı olarak canlarını kurtarıırken bir kısmının Naf Nehri'nden geçerken boğuldukları, gittikleri yerlerde zor koşullara dayanamayan zayıf ve hastaların öldükleri BM insan hakları yetkililerince ifade edilmiştir (BBC News 2017, <http://www.bbc.com/news/>, Erişim tarihi:27 Ocak 2018).25 Ağustos'taki saldırıların BM Rohinya

Danışma Komisyonu'nun Rohingya'lara eşit vatandaşlık statüsü verilmesi çağrısında bulunduğu tavsiye raporunun yayınlanmasından 2 gün sonra gerçekleşmesi dikkat çekici bir gelişme olmuştur. Myanmar yönetiminin 25 Ağustos'taki saldırıları bahane ederek Rohingya'lara yönelik yeni bir saldırı dalgası başlatması, 25 Ağustos saldırılarının soruna çözüm istemeyen ve uluslararası kamuoyu baskısından sıkışan Myanmar yönetiminin bir komplosu olabileceği düşüncesini akıllara getirmiştir.

Myanmar yönetiminin ve yerel Budist toplulukların artık sistematik bir hal kazanan saldırıları sonucu Bangladeş'e kaçan Rohingya'ların sayısı 2 yıl içinde 740 bine ölümlerin sayısı ise 10 bine ulaşmıştır (BBC News 2018, <http://www.bbc.com/news/>, Erişim tarihi: 20 Ocak 2018; Bennett 2017, <http://www.abc.net.au/news/>, Erişim tarihi: 20 Ocak 2018). Söz konusu saldırılar gerek sivil toplum kuruluşları gerekse BM tarafından hazırlanan raporlarda ve yapılan açıklamalarda sert bir şekilde eleştirilmiştir. İnsan Hakları İzleme Örgütü Myanmar yönetiminin zorunlu göç, insani yardımı engelleme, yaygın ve koordineli saldırılar ve toplu katliamlar aracılığıyla Rohingya'lara yönelik "etnik temizlik" uyguladığını açıklamıştır (Human Rights Watch, <https://www.hrw.org/tag>, Erişim tarihi: 2 Şubat 2018).

Uluslararası Af Örgütü'nün 21 Kasım 2017 tarihli yayınında 2 yıllık derinlemesine bir araştırma sonucunda Myanmar yönetiminin Rohingya'lara yönelik kurumsallaşmış bir ırk ayrımcılığı uyguladığı ve bunun bir insanlığa karşı suç olduğu ifade edilmiştir. Myanmar yönetiminin kadın, erkek ve çocuk Rohingya'ları izole ettiğini, temel vatandaşlık haklarını vermediğini, hareket özgürlüklerini engellediğini, tedavi olanaklarını kaldırdığını, hasta halleriyle onları ölüme terk ettiğini ve onları insanlık koşullarında altında bıraktığını tespit eden Uluslararası Af Örgütü, bu uygulamaların Rohingya'lara yönelik etnik temizlik kampanyasının göstergeleri olduğunu açıklamıştır. Myanmar yönetiminin uygulamalarının Apartheid Suçunun Cezalandırılması ve Engellenmesi Sözleşmesi bağlamında insanlığa karşı suç olarak tanımlandığını hatırlatan Af Örgütü, uluslararası toplumu bu konuda duyarlı olmaya çağırmıştır (Amnesty International 2017, <https://www.amnesty.org/en/>, Erişim tarihi: 2 Şubat 2018).

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği ise Rakhine eyaletinde yaşananlar ile ilgili hazırladığı raporda, 220 kişiyle görüşüldüğünü ve ortaya çıkan bulgular ışığında gerek Myanmar yönetiminin desteklediği Budist gruplar tarafından gerekse doğrudan yönetim tarafından yaygın ve sistematik insanlık suçlarının işlendiğinin tespit edildiğini ifade etmiştir. Dört kişilik komisyon tarafından hazırlanan raporda soykırımın belirleyici özelliklerinden olan din, etnisite, köken gibi belirli özellikleri olan bir grubun kısmen ve tamamen yok edilmesi- ne dönük eylemler işlendiği, öldürme, kadınlara tecavüz, cinsel saldırı, işkence,

topluca göç ettirme, ırksal ve dinsel ayrımcılık eylemlerinin yanında evlerine ve oturdukları yerlere bir daha geri dönmeleri için yakma, yıkma ve yağma odaklı tedbirlerin alındığı ve bu anlamda etnik temizlik anlamına gelen yaygın uygulamaların gerçekleştirildiği ifade edilmiştir (United Nations Human Rights Office of the High Commissioner 2017).

Başta BM olmak üzere uluslararası örgütler ve sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan açıklamalara rağmen Myanmar yönetimi Rohingyalara yönelik insanlığa karşı suç olarak adlandırılacak bir uygulama içinde olmadıklarını ifade etmeye ve takip ettikleri politikayı savunmaya devam etmektedir. Öyle ki 10 Ocak 2018'de Myanmar Genelkurmay Başkanı Min Aung Hlaing, ele geçirilen 10 Rohingyalının “terörist” oldukları gerekçesiyle infaz edildiklerini, güvenlik güçleri ve Budist köylülerce toplu mezarlara gömüldüklerini açıkça ifade etmesine rağmen Myanmar yönetiminin “terörist” olarak adlandırılan Rohingyalara karşı mücadelesini sürdürmeye devam edeceğini açıklamıştır (Kayini ve Nang 2018, <https://www.nytimes.com/2018/>, Erişim tarihi:4 Şubat 2018). Söz konusu açıklama Rohingyalara yönelik işlenen insanlık suçlarının herhangi bir uluslararası yaptırım olmadığı sürece devam edeceğinin en önemli işareti olarak değerlendirilebilir.

2. Uluslararası Hukuk Bağlamında Myanmar'ın Rohingya Politikasının Değerlendirilmesi

Çalışmanın dört alt başlığa ayrılmış bu bölümünde Myanmar'ın Rohingya politikasının uluslararası hukuksal boyutu ele alınmaktadır. İlk alt başlıkta Myanmar yönetiminin Rohingyalara yönelik eylemlerinin soykırım suçu olarak nitelenip nitelenemeyeceği incelenmektedir. İkinci alt başlıkta Rohingya trajedisinin BM'ye intikal etmesi ve BM'nin tavrı ele alınmaktadır. Üçüncü alt başlıkta Rohingyalara yönelik şiddet eylemlerine yönelik iç hukuku işletmeyen Myanmar yönetiminin uluslararası sorumluluğu ve suçun faillerinin yargılanıp yargılanamayacağı değerlendirilmektedir. Dördüncü alt başlıkta ise Rohingya trajedisine uluslararası toplumun ne şekilde müdahil olacağı ve uluslararası hukuk bağlamında ne gibi tedbirlerin alınabileceği üzerinde durulmaktadır.

2.1. Myanmar'ın Rohingya Politikasının Soykırım Suçu Bağlamında Değerlendirilmesi

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği, Uluslararası Af Örgütü ve İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından Myanmar yönetiminin Rohingyalara yönelik politikasını tanımlamak için kullanılan etnik temizlik kavramının uluslararası kamuoyunun gündemine sıklıkla yer edinmeye başlaması 1990'lı yıllarda Bosna Hersek'te yaşanan olaylar ile gerçekleşmiştir. Bosna Hersek'in

savaş sırasında Boşnaklara yönelik gerçekleştirilen eylemlerin soykırım olarak nitelenmesi isteğine Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK) etnik temizlik kavramını kullanarak karşılık vermiştir (Dalar 2008: 97). BMGK pragmatik bir yaklaşımla soykırım ifadesi yerine etnik temizlik kavramını kullanarak Soykırım Sözleşmesi uyarınca harekete geçme gerekliliğinin önüne geçtiğini söylemek mümkündür (Dalar 2008: 97). Oysa ki uluslararası hukuk bağlamında yaptırımları farklı olsa da etnik temizlik ve soykırım kavramları arasında yakın bir ilişki bulunmaktadır. Nitekim teorik olarak soykırım kavramı din, ırk, dil, etnik gibi belirli özellikleri olan bir grubun kasıtlı, yaygın ve sistematik bir şekilde kısmen veya tamamen ortadan kaldırılması anlamında kullanılırken, etnik temizlik kavramı bir veya daha fazla etnik grubun sistematik, kasıtlı ve çoğunlukla acımasız bir biçimde başka bir etnik grup tarafından üzerinde hak iddia edilen bir bölgeden zorla gönderilmesi için kullanılan bir kavramdır. Bu anlamda etnik temizlik soykırımdan ayrı tutulmakla birlikte uygulamada iki olguyu birbirinden ayırmanın oldukça zor olduğu söylenebilir (Evans ve Newnham 2007: 209). Bununla birlikte Uluslararası Adalet Divanı, geliştirdiği içtihatla soykırımı diğer vahşet olaylarından ayıran temel farkın “özel kasıt” olduğunu belirterek, “etnik temizliğin” yalnızca grubun yaşadığı bölgenin dışına çıkartılmasıyla değil, yok etme kasdı ile uygulanması durumunda bir soykırım olarak değerlendirilebileceğini hükme bağlamıştır (Elekdag 2008: 79-80).

1948 tarihli Soykırım Suçlarının Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme¹⁰ ile soykırım suçunu tanımlanarak bu suçun maddi ve manevi unsurlarıyla birlikte belirleyici özelliklerini açıklamıştır. Sözleşme'nin 2. Maddesi'nde, ulusal, etnik, ırksal veya dinsel bir grubu, kısmen veya tamamen ortadan kaldırmak amacıyla işlenen fiillerin soykırım suçunu oluşturacağı hükme bağlanmıştır. Bu maddeye göre bu suçun beş belirleyici maddi özelliği gruba mensup olanların öldürülmesi, grubun mensuplarına ciddi surette bedensel veya zihinsel zarar verilmesi, grubun tamamen veya kısmen, fiziksel varlığını ortadan kaldıracak şekilde yaşam şartlarının kasten değiştirilmesi, grup içinde doğumları engellemek amacıyla tedbirlerin alınması, gruba mensup çocukların zorla bir başka gruba nakledilmesi olarak sıralanmıştır. Sözleşme'nin 3. Maddesi ise sadece soykırım suçlarını işleyenleri değil, emir alan, emir veren, onlarla işbirliğinde bulunan, onları kışkırtan, teşebbüs eden veya herhangi bir şekilde iştirak edenlerin de cezalandırılmasını öngörmektedir. Ayrıca Sözleşme'nin 4. Maddesi'nde soykırım suçu işleyenlerin mevki, makam ve diğer sıfatlarına bakılmaksızın yargılanmalarına ve onlara dokunulmazlık sağlanamayacağına hükmetmektedir. Soykırım suçunun

10 1948 yılında imzalanan Soykırım Suçlarının Önlenmesine ve Cezalandırılmasına Dair Sözleşme'nin tam metni için bakınız <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/33-36.pdf>, Erişim tarihi: 3 Şubat 2018.

işlendiği yerin mahkemesi tarafından bu suçlar yargılanabileceği gibi yargılama yetkisine sahip uluslararası mahkemelerde de yargılanabilir. Sözleşme'nin 6. ve 7. maddesinde haklarında soykırım suçları yöneltilenlerin veya bu suçu işleyenlerin gidebilecekleri başka devletlerde siyasi sığınma haklarından yararlanamayacakları ve bu kişilerin gittikleri devletler tarafından onları yargılayacak yerlere teslim edilmesini hükmüne yer verilmiştir. 8. Madde de ise bu suçlar için BM yetkili organlarının harekete geçeceği de hüküm altına alınmıştır.

Soykırım eylemlerini inceleyen uluslararası yargı organları soykırım eyleminin manevi unsurunun oluşmasında dikkate alınan özel kastın yani hukuksal tabir ile mensrea'nın tespitinde olayın gelişiminden sonucuna kadar bir takım maddi unsurları göz önünde bulundurmuşlardır. Olayın işleniş şekli ve boyutu ile bir planın parçası olup olmadığı manevi unsurunun oluşmasında belirleyici rol oynamaktadır. Naziler de dahil olmak üzere eylemleri yapanlar bir ırkı yok etmek niyetiyle katliam yaptıklarını kabul etmemişlerdir. Ancak ceza hukukunda yargıç, kişilerin niyet ve ifadesine bağlı olmayıp, kişinin suç eyleminin manevi unsurunu belirlerken sadece kişinin niyetinin ne olduğuna göre değil, bundan bağımsız olarak eylemin oluş şekli, bir planın parçası olup olmaması ve olayın gelişimini dikkate alarak karara varmaktadır. Soykırım suçunun belirlenmesinde özel kast tespit edilirken eylemlerin önceden belirlenmiş bir plan çerçevesinde olup olmadığı, eylemin gelişim şekli, yaygın ve yoğun niteliği dikkate alınmaktadır (Ambos 2009: 842-847).

Yukarıda ortaya koyulan teorik çerçeveden hareketle Myanmar'da Rohingyalara karşı işlenen ve etnik temizlik olarak nitelendirilen suçların soykırım suçu olarak değerlendirilip değerlendirilemeyeceği ele alınırken suçun maddi unsurunun yanında mensrea denilen özel kastın da oluşup oluşmadığına bakmak gerekmektedir. Öte yandan Kai Ambos'un da belirttiği gibi işlenen suçların manevi unsurlarının belirlenmesinde sadece eylemi yapan kişilerin niyetleri değil, olayın şekli, boyutu ve bir planın parçası olup olmadığı dikkate alınmaktadır. Hem BM'nin raporlarında hem de bağımsız sivil toplum kuruluşlarının raporlarında Myanmar'da Budist olmayan özellikle Arakan'daki Müslüman olan topluluklara karşı hem devlet nezdinde hem Budist toplumda onların yabancı oldukları, onlara karşı nefret söylemlerinin kullanıldığı, onların vatandaş olmamaları gerektiği, ülkenin asli unsuru olmadıkları ve geldikleri yerlere geri dönmeleri gerektiği yönünde ayırıcı bir ön yargı olduğu belirlenmiştir. Ayrıca bu ön yargının hükümetin ırk ayrımcılığı (apartheid) politikalarını beslediği ve uzun yıllar devam ettiği belirlenmiştir. Bu bağlamda Rohingyaların köylerinin, ev ve barınaklarının yakılarak zorla yerlerinden göç ettirilmeleri ve ölümlerine yol açan kötü fiziksel ve ruhsal koşullar altında bulundurulmaları soykırım suçunun manevi unsurunun oluşmasında belirleyici olduğunu düşünmek mümkündür. Bu eylemlerin soykı-

rım niteliğinde olup olmadığını mahkemelerce belirlenmesi gerekmele birlikte, yargılama yapacak mahkeme bu olaylar hakkında tutulan raporları, eylemlerin işleniş biçimini ve bu eylemleri besleyen ayırımıcı politikaları dikkate almak durumundadır. Bu anlamda Myanmar yönetiminin doğrudan veya aracılar yoluyla Rohingya Müslümanlarına yönelik gerçekleştirdiği politik eylemler suçun maddi ve manevî unsurları göz önünde bulundurularak incelendiğinde soykırım olarak nitelendirilebilmektedir.

2.2. Rohingya Sorununun BM'ye İntikali

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi'nin 2014 tarih ve 34/22 sayılı kararıyla Myanmar özel raportörü olarak atanan Profesör Yanghee Lee'nin Myanmar'a yaptığı birçok ziyaret sonucunda hazırladığı ve BM Genel Kurulu'na sunduğu rapor, Rohingya sorununun BM'ye taşınması açısından oldukça öneme sahip bir belgedir.¹¹ 8 Eylül 2017 tarihinde BM tarafından yayınlanan raporda Rakhine (Arakan) eyaletinde ciddi ve yaygın insan hakları ihlallerinin gerçekleştirildiği, Budist topluluklarının Müslüman veya Budist olmayan topluluklar üzerinde baskı uyguladıkları, Müslümanlara yönelik yaygın olarak öldürme, tecavüz, ev ve mabet yakma, zorla göç ettirme, ırkçı nefret söylemi gibi insanlık suçlarının işlendiğini, hükümet güçlerinin çıkan olaylara müdahale etme ile ilgili yeterli tedbir almadığı ve hükümetin bu konu ile ilgili sorumluluklarını yerine getirmesi gerektiği kayıt altına alınmıştır. Lee raporunda Rohingyayalara yönelik nefret suçunun işlenmesinde Myanmar yönetiminin beslediği ve Budist topluluklarca da benimsenen Rohingyaaların Myanmar toplumunun bir parçası olmadığı ve yabancı oldukları yönündeki algının etkili olduğunu ifade etmiştir. Raporda Myanmar yasalarının nefret suçlarına yönelik herhangi bir yaptırım getirmemiş olmasının, yasaların insan hakları standartlarından uzak olmasının, yargının bağımsız ve tarafsız olmamasının insanlık suçlarının önünü açtığını ifade edilmiş ve bu durumun bir an önce düzeltilmesi gerektiği tavsiyesinde bulunulmuştur. Myanmar'da insani krizin gittikçe büyüdüğünü ve ülkenin sınırlarını aştığını, yüz binlerce insanın yerinden göç ettirildiğini belirten Lee, başta BM olmak üzere uluslararası toplumun soruna çözüm bulması açısından müdahil olması gerektiğini önermiştir.

Gerek Profesör Lee tarafından hazırlanan raporda gerekse uluslararası kuruluşlarca hazırlanan diğer raporlarda Rohingyayalara karşı insanlık suçlarının işlendiğinin kanıtları ile ortaya konulmasına rağmen uluslararası barış ve güvenliği sağlamakla görevli BMGK, konuyla ilgili bugüne değin bağlayıcı bir karar alamamıştır. İngiltere ve Fransa'nın bu konuda karar alınması için yaptıkları giri-

11 Birleşmiş Milletler Myanmar Özel Temsilcisi Yanghee Lee'nin 8 Eylül 2017'de yayınlanan raporu için bakınız; United Nations General Assembly (8 Eylül 2017). Report of the Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in Myanmar A/72/382, New York: UN Publications.

şimler, Çin ve Rusya'nın olumsuz tutumu nedeniyle bağlayıcı karar alınmasını engellemiştir (Kılınç 2017, <http://www.hurriyet.com.tr/cin-ve-rusya>, Erişim tarihi: 4 Şubat 2018). Özellikle Çin'in Myanmar yönetimi ile 2000'li yıllardan itibaren başta enerji alanında olmak üzere geliştirdiği ekonomik ilişkilerin ve bu ilişkilerin güneydoğu Asya'daki Çin-ABD rekabetine yansımalarının bağlayıcı bir karar alınmamasında oldukça etkili olduğunu söylemek mümkündür. Çin ve Rusya'nın vetosu nedeniyle BMGK'da Rohingyalar ile ilgili bağlayıcı bir karar alınmaması, sorunun çözülmesi noktasında bağlayıcı niteliği olmayan bir açıklamanın yayınlanmasıyla yetinilmesine neden olmuştur. BMGK'nın 6 Kasım 2017 tarihinde gerçekleşen 8085 sayılı toplantısında "Myanmar'daki Durum"¹² başlığıyla yayınlanan Başkanlık açıklamasında BMGK'nın Arakan Rohingya Kuruluş Ordusu'nun 25 Ağustosta güvenlik güçlerine yaptığı saldırıyı kınadığı ve bu örgütün insan hakları ihlallerinden sorumlu tutulacağı ifade edilmiştir. 25 Ağustos 2017'den beri Rakhine Devleti'nde (Eyaletinde) ortaya çıkan çoğunluğu Rohingyalardan oluşan 607 bin kişinin topluca yerlerinden sürülmelerine yol açan yaygın şiddet olaylarının güçlü bir şekilde kınandığı açıklamada Rohingyalılara yönelik Myanmar güvenlik güçlerinin uyguladıkları baskıların, sistematik güç kullanımının, öldürme, ırza geçme, evleri ve mülkleri yakma gibi yaygın insan hakları ihlallerinin endişe ile izlendiği ifade edilmiştir. Raporunda ayrıca Myanmar yönetiminin insan haklarını sağlama ve hukuk devleti ilkelerine uyma, askeri güçlerinin daha fazla güç kullanmasını önleme, toplumlar arası çatışmaları önlemek için sorumluluklarını yerine getirme noktasında adım atması gerektiği tavsiyelerinde bulunulmuştur. Bununla birlikte söz konusu açıklamada Çin'in ve Rusya'nın tutumu nedeniyle Myanmar hükümetinin olaylardan sorumlu olduğuna dair herhangi bir düzenlemenin bulunmaması ve hükümete yönelik herhangi bir kınamanın olmaması asıl dikkat çekici gelişme olmuştur.

2.3. Myanmar'ın Uluslararası Sorumluluğu ve Suçun Faillerinin Yargılanması Sorunu

Myanmar yönetiminin gerek doğrudan gerekse Budist topluluklar aracılığıyla dolaylı olarak Rohingyaların kısmen ya da tamamen varlıklarını ortadan kaldırmaya yönelik bir politika izlediği, ayrıca komşu ülkelerde mülteci hayatı yaşayan yüzbinlerce Rohingyalının zor koşullarda hayatta kalma mücadelesi verdikleri BM ve uluslararası sivil toplum kuruluşlarının hazırladığı çeşitli raporlarla defalarca teyit edilmiştir. Myanmar yönetiminin Rohingyalara yönelik sistematik yok etme politikasının niteliğine bakıldığında sorunun sadece ulusal değil aynı zamanda uluslararası boyutta ele alınması gereken bir konu olduğu ortaya çıkmaktadır. 2001 yılında BM Genel Kurulu tarafından taslak olarak kabul edilen

12 Rapor için bakınız; United Nations Security Council (6 Kasım 2017). Statement by the President of Security Council S/PRST/2017/22, New York: UN Publications.

Devletlerin Haksız Eylemlerinden Dolayı Uluslararası Sorumluluğu adlı belgenin 7. maddesinde devletin resmi organ ve kuruluşları ile devlet adına faaliyet yürüten kişi ve kurumların haksız eylemlerinden devletin sorumlu olacağı açıkça ifade edilmiştir (United Nations 2005: 3). Ayrıca aynı maddede devletin resmi elemanı olmamakla birlikte devletin talimatı veya kontrolü çerçevesinde hukuka aykırı eylem yapan kişilerin eylemlerinin de devlete bağlanacağını ve bundan dolayı devletin sorumlu tutulabileceği belirtilmiştir.

Myanmar yönetiminin Rohingya Müslümanlarına yönelik doğrudan veya dolaylı eylemlerinden doğacak sorumluluğuna ilişkin emsal bir kararın Uluslararası Adalet Divanı'nın İran rehine krizine ilişkin 24 Mayıs 1980 yılında verdiği karar olduğunu söylemek mümkündür. 4 Kasım 1979 tarihinde bazı eylemcilerin ABD'nin Tahran Büyükelçiliği'ni basarak 52 görevliyi rehin alması, bu tarihten önce 14 Şubat 1979'da eylemcilerin elçiliği basarak 70 kişiyi hapsedmesi ve iki kişiyi öldürerek elçilik bina ve eşyalarına zarar vermeleri ABD ve İran arasında önemli bir siyasal krize neden olmuştur. Rehine krizi ile ilgili olarak Uluslararası Adalet Divanı'nda açılan davaya ilişkin 24 Mayıs 1980 tarihinden alınan kararda; İran'ın taraf olduğu diplomatik ve konsolosluk ilişkileriyle ilgili uluslararası sözleşmeleri ile uluslararası yapıla geliş kurallarını ihlal ettiği, her ne kadar eylemcilerin resmi görevli olmadığı veya bu yönde eylem yapmaları için resmi makamlardan kendilerine herhangi bir talimat veya emir verilmediği iddia edilse de bu durumun İran'ın sorumluluğunu kaldırmayacağı, çünkü bu eylemcilerin eylemlerine karşı resmi makamların önceden tedbir almaları gerektiği halde almadıkları veya yetersiz kaldığı, eylemcilere göz yumulduğu dolayısıyla İran'ın uluslararası hukuk yükümlülüklerini ihlal ettiği sonucuna varılmıştır (International Court Of Justice 1980, <http://www.worldcourts.com/icj/>, Erişim tarihi: 6 Şubat 2018).

Gerek BM Genel Kurulu tarafından kabul edilen taslak belgenin getirdiği hükümler açısından gerekse Uluslararası Adalet Divanı'nın emsal niteliğindeki İran Rehine Krizi kararının getirdiği yaklaşım bağlamında Myanmar'ın Rakhine (Arakan) eyaletinde işlenen eylemlerden sorumlu olacağı sonucunu çıkarmak mümkündür. BM ve uluslararası sivil toplum kuruluşları tarafından yayımlanan raporlarda bazı suç eylemlerinin doğrudan devletin kolluk güçleri tarafından bazıların da devletin kolluk güçlerinin kontrolünde Budist eylemciler tarafından yaygın ve sistematik bir şekilde işlendiği ve bu suçları işleyenlere karşı devletin herhangi bir cezalandırma gibi tedbir uygulamadığı belirtilmiştir. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda Myanmar yönetiminin gerek taraf olduğu 1948 tarihli Soykırım Sözleşmesi ve 1949 tarihli Savaş Zamanında Sivillerin Korunmasına İlişkin IV Nolu Cenevre Sözleşmesi'nden gerekse taraf olmadığı 1965 tarihli Her Türlü Irk Ayrımcılığının Tasfiye Edilmesine Dair Uluslararası Sözleşme, diğer insan hakları sözleşmeleri, uluslararası hukukun yapıla geliş kuralları, genel hukuk

ilkeleri nedeniyle uluslararası sorumluluğunun doğduğunu söylemek mümkündür.

Suç teşkil eden eylemlerin yargılanması konusunda ise Myanmar yönetiminin suçun failleriyle ilgili yargı sürecini başlatarak devlet mahkemelerinde faillerin yargılanmalarını sağlaması ve suç olarak nitelenen eylemleri gerekli yaptırıma bağlaması gerekmektedir. Bununla birlikte hakkında suç isnadı yapılan kolluk kuvvetlerinin dokunulmazlıklarının olması, suç yöneltilen Budist eylemcilerle ilgili her hangi bir işlem yapıldığına dair bilginin olmaması, Myanmar yönetiminin yöneltilen suç isnatlarını reddetmesi ve kolluk kuvvetleri ile Budist eylemcileri savunarak sadece Rohingya Kurtuluş Ordusu gibi örgütleri suçlaması, suç faillerinin yargılanması konusunda gerekli iradenin sergilenmediğini göstermektedir. Ayrıca Rohingyalara karşı vatandaşlık gibi konularda ayrımcı yasal düzenlemelerin olması ve uluslararası hukukun emredici kurallarına aykırı ırk ayrımcılığı (Apartheid) politikaları Myanmar'ın uluslararası sorumluluğuna yol açan bir diğer durumu ifade etmektedir. Myanmar'ın anayasa ve hukuk düzeninin askeri dikta yönetimi döneminde şekillenmiş olması suç faillerini yargılayacak yargı organlarının bağımsızlığı konusunda da şüpheler bulunmasına neden olmaktadır. Myanmar Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne taraf olmadığı için bu mahkemenin suç faillerini yargılama yetkisi yoktur. Ancak aşağıda açıklanacağı gibi uluslararası toplumun konuya müdahil olması halinde suç faillerinin ulusal veya uluslararası yargı organları nezdinde yargılamaları mümkün olabilecektir.

2.4. Uluslararası Müdahale ve Koruma Sorumluluğu

Myanmar'ın Rohingyalara yönelik politikası incelendiğinde uluslararası hukukun yasakladığı insanlık suçlarının, soykırıma varan etnik temizlik suçlarının tekrar tekrar işlendiğini ve yüz binlerce insanın yerlerinden göç ettirilerek komşu ülkelere sığınmak zorunda bırakıldıklarını görmek mümkündür. Tüm bu suçlar bağlamında Myanmar yönetiminin ve Budist eylemcilerin Rohingyaları hedef alan eylemlerinin uluslararası barış ve güvenliği bozduğunu ve tehdit ettiğini söylemek mümkündür. Dünyada barış ve güvenliği sağlamayı amaç edinen BM'yi kuran Antlaşma'nın 7. Bölümü'nde barışın bozulması ve tehdit edilmesi halinde yeniden tesisi için kararları bağlayıcı olacak BMGK'ya yetki tanınmıştır (United Nations 1945: 9-10). Bu bağlamda herhangi bir olayın uluslararası barış ve güvenliği bozduğunun veya tehdit ettiğinin BMGK tarafından tespit edilmesi halinde yeniden tesisi için tavsiyede bulunulması, kuvvete başvurmayı gerektirmeyen geçici tedbirlere başvurulması ve son çare olarak zorlama tedbirleriyle ilgili karar alınabilmesi mümkün kılınmaktadır. Ayrıca BMGK, BM Antlaşması'nın 7. Bölümü kapsamında suç faillerinin Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde yargılanmaları konusunda mahkemeye yetki vermekle yükümlüdür (United Nations 1945: 9-10). Ne var ki yukarıda değinildiği gibi Rohingyalara trajedisi BMGK'ya

intikal ettiği halde bazı daimi üyelerin veto yetkileri nedeniyle karar alınamamış olup, bağlayıcılığı olmayan başkanlık açıklamasıyla yetinilmek zorunda kalmıştır. BMGK'nın karar alamaması Rohingya'lara yönelik sistematik saldırılar ile ilgili herhangi bir önlem alınamamasını veya alınmamasını beraberinde getirmiş, saldırganlıkları cesaretlendirmiş ve Myanmar yönetiminin Rohingya'lara yönelik insanlık suçları işlemedikleri söylemini daha yüksek perdenden dile getirmeye başlamasına neden olmuştur.

BMGK'nın veto nedeniyle Rohingya trajedisi konusunda yaptırım gücü olan bir karar alamaması, Myanmar yönetiminin doğrudan veya dolaylı olarak işlediği suçların her geçen gün daha da artmasına neden olmaktadır. Bu sebeple Kosova Sorunu'ndan sonra hem uluslararası toplumun insani felaketlere duyarlılığına hizmet etmek hem de devletlerin bazen münferiden bir devletin içişlerine karışmasını beraberinde getiren ve kötüye kullanılan "insani müdahale"yi önlemek için ilke ve esaslarının oluşturulduğu "Koruma Sorumluluğu" mekanizması geliştirilmiştir. Bu bağlamda BM'nin kurduğu "Devlet Egemenliği ve Müdahale Uluslararası Komisyonu"nun 2001'de hazırladığı "Koruma Sorumluluğu" adlı rapora göre Komisyon, devletin egemenliğini vatandaşları aleyhinde kötüye kullanmaması, vatandaşlarını her türlü baskı ve zulümden koruması ödevleri ile sorumlu olduğunu aksi halde davranıyorsa devlet egemenliğinin yerine "koruma sorumluluğunun" yer alacağını belirtmiştir (International Commission on Intervention and State Sovereignty 2001: 11-16;). Komisyon, Koruma Sorumluluğu durumunun oluşabilmesiyle ilgili altı ölçüt belirlemiştir. Bunlar; i) devletin kendi vatandaşlarını ağır insan hakları ihlallerinden koru(ya)mamasıyla ilgili haklı nedenin olması, ii) ağır insan hakları ihlallerinin önlenmesi ve hakları ihlal edilen kişilerin ıstıraplarının sona erdirilmesi için doğru amacın olması, iii) askeri nitelikli önlemlerin son çare olarak düşünülmesi ve öncelikle tüm barışçıl yolların denenmesi, iv) askeri yöntemlerin yoğunluk, kapsam ve süresinin amaçlara erişimin gerekli olduğu ölçüde uygulanması, v) müdahalenin olumlu sonuç alma amacı ile gerçekleştirilmesi, hareketsiz kalınması halinde ortaya çıkabilecek olumsuzlukları gidermeye yönelik olması, vi) askeri müdahalenin sadece BM Güvenlik Konseyi kararı ile gerçekleştirilebilmesi olarak öngörülmüştür (Halatçı: 2013: 275). Ayrıca BM Güvenlik Konseyi veto nedeniyle karar alamadığı takdirde Genel Kurul'un "barış için birlik kararı" uyarınca harekete geçebileceği, gerekirse bölgesel örgütlere de yetki verileceği raporda ifade edilmiştir. Müdahale etmeye dayanak oluşturacak "Koruma Sorumluluğu" kapsamına giren suçlar ise Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü'nde yer alan soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları ve saldırı suçlarıdır (Halatçı: 2013: 275-276; Dalar 2016: 39). Bu kapsamda 2005 yılında BM Genel Sekreteri, hazırladığı raporda uluslararası toplumun insan hakları ihlallerinin önlenmesi için harekete geçmeleri gerektiğini yazmıştır. BM Güvenlik Konseyi'nin koruma sorumluluğuna yer verdiği ilk karar "Çatışmalarda

Sivillerin Korunması” ile ilgili 28 Nisan 2006 tarih ve S/1674/2006 sayılı karardır (United Nations 2006). 2005 tarihli BM Dünya Zirvesi, sonuç bildirgesinde Koruma Sorumluluğunu teyit eden kararında soykırım, etnik temizlik gibi insan hakları ihlallerinde çözüm bulunmasını öngörmüştür. BM Genel Kurulu da 2009 yılında aldığı kararla Genel Sekreter’in yayınladığı Koruma Sorumluluğu ilkelerini kabul etmiştir (Telli 2012: 213-214).

Koruma sorumluluğunun kuralları bağlamında Rohingyaların yaşadığı felaket konusunda Myanmar’ın egemenliğine halel getirmeyecek şekilde uluslararası toplum tarafından soruna çözüm getirilmesi, Rakhine (Arakan) bölgesindeki hak ihlallerinin ve insanlık suçlarının önüne geçmek adına bir gereklilik haline gelmiştir. Çıkarları birbirleriyle çatışan BMGK’nın daimi üyelerinin veto nedeniyle karar verememesi, uluslararası toplumu Rohingyalar konusunda her geçen gün duyarsızlığa ve çözüm adına umutsuzluğa itmektedir. Bu durumun önüne geçmek insani felaketleri beraberinde getiren Rohingya trajedisinin devletlerin siyasi ve ekonomik çıkar çatışmalarına, rekabet ve çekişmelerine malzeme edilmeden uluslararası hukuk kuralları ve ilkeleri çevresinde bir an önce sonlandırılması ile mümkündür. Aksi takdirde dünyanın farklı coğrafyalarında benzer politikaların ve benzer katliamların gerçekleşmesi en olası durum haline gelecektir.

3. Sonuç

Bu çalışmada Myanmar devletinin Rohingya Müslümanlarına yönelik yok etme odaklı politikalarının tarihsel ve hukuksal boyutları ele alınmaya çalışılmıştır. Uluslararası kamuoyunun Rohingya Müslümanlarının var olma mücadelesini fark etmesi Myanmar yönetiminin 2012 yılı sonrasında yoğunlaştırdığı ve sistematik bir hale getirdiği yok etme, yok sayma ve göç ettirme politikaları ile beraber gerçekleşmiştir. Ancak çalışmanın ilk bölümünde ifade edildiği gibi Myanmar yönetiminin Rohingyalara yönelik baskı ve şiddet politikası, 1948 yılında modern Myanmar devletinin kurulması ile temelleri atılmış, askerin ülkede yönetime el koyması ile birlikte asıl şeklini almaya başlamış ve 2000’li yıllarla beraber kurumsal hal almış bir politikadır. Bu anlamda Rohingyaların Myanmar’daki ötekiliğinin tarihsel süreç içinde devlet eliyle inşa edilmiş bir durum olduğunu söylemek mümkündür. Her ne kadar Myanmar devleti, söz konusu tarihsel ötekiliğin temel dayanağı olarak Rohingyaların Myanmar toplumunun asli bileşenlerinden biri olmamasını ve Bangladeş kökenli göçmenler olmalarını gösterse de öncelikli nedenin dinsel farklılık olduğu önemli bir gerçeklik olarak karşımızda durmaktadır.

1962 yılında ordunun yönetime el koymasının ardından demokrasi ve insan hakları karnesi oldukça kötü bir hale gelmeye başlayan Myanmar devleti, Rohingya politikasına istinaden kendisine atfedilen suçlamalara kesinlikle karşı çıkmakta veyok etme, yok sayma ve göç ettirme odaklı politikaları sürdürmeye

devam etmektedir. Bu durum egemenlik olgusunu kötüye kullanarak ülkesinde yaşayan insanlar üzerinde baskı uygulayan, nüfusunun bir kısmına karşı ırkçı ve ayrımcı politikalarını sürdüren ve yukarıda anılan yaygın ve sistematik nitelikte insanlık suçlarını işleyen Myanmar devletine karşı koruma sorumluluğu bağlamında uluslararası toplumun müdahalesini zorunluluk haline getirmektedir. Bir devletinyapısı demokrasi ve insan hakları konusunda ne kadar problemlidir olsa olsun bu durum egemenliğe müdahale gerekçesi değil ve içsel bir meseledir. Ancak demokrasi ve insan hakları bağlamında yaşanan problemlerin soykırım, insanlığa karşı suçlar, savaş suçları, saldırı suçları işlenmesiyle farklı bir boyut kazanması, uluslararası barış ve güvenlik için tehdit oluşturduğundan veya bozduğundan sorunu bir devletin iç meselesi olmaktan çıkarır ve soruna uluslararası bir boyut kazandırmış olur. Myanmar'daki insani kriz uluslararası boyut kaydetmiş ve uluslararası toplumca çözülmesi gereken bir sorun niteliğine dönüşmüştür. Bu sebeple öncelikle BMGK'nın sorunu gündemine alarak çözüm getirmesi ve çözüm çabalarını desteklemesi gerekmektedir. Konseydeki daimi üyelerin siyasi, ideolojik ve ekonomik çıkar çatışmalarını bir tarafa bırakarak meseleye insani kriz açısından bakmaları sorunun çözümü açısından oldukça önemlidir. Rohingya trajedisinin çözülmemesi Myanmar'ın hem de bölge devletlerinin barış ve güvenliğini doğrudan etkilemekte, radikal örgütlerin sorunu istismar ederek güçlenmesine olanak tanımakta, hükümetin katliam ve şiddet eylemlerini sürdürmesine olanak tanımakta ve Rakhine (Arakan) eyaletindeki Budist ve Müslüman toplulukları arasındaki uçurumu daha da açmaktadır.

Rohingya trajedisinin kalıcı olarak son bulabilmesi için topraklarından zorla göç ettirilen ve komşu ülkelere sığınmak zorunda bırakılan Rohingyaların Myanmar'a güvenli bir şekilde dönüşü sağlayacak koşulların sağlanması oldukça önemlidir. Yakılan köylerinin ve evlerinin inşa edilmesi, zarar gören mal ve mülklerinin zararının giderilerek iadesinin sağlanması, maddi ve manevi tazminatların ödenmesi, suç faillerininulusal mahkemelerde etkin bir şekilde yargılanarak gerekli yaptırımların uygulanması, Myanmar yönetiminin sorunun çözümü adına atması gereken öncelikli adımlar arasındadır. Öte yandan atılması gereken en önemli adımlardan biri de en katı yaklaşımla 200 yıldır Myanmar'da yaşadığı kabul edilen Rohingyaların Myanmar toplumunun bileşenlerinden biri olduğunu gerek toplumsal gerekse hukuki olarak kabul etmek olacaktır. Ülkedeki vatandaşlık kanunu gibi, ayrımcı, ötekileştirici, nefret uygulamalarına yol açıcı anayasal, yasal ve idari düzenlemelerin kaldırılması bu açıdan oldukça önemlidir. Ayrıca medya organlarının, devlet yetkililerinin ve kanaat önderlerinin Rohingyalara yönelik ötekileştirici bir dil kullanmasının önüne geçilmesinin ve Rohingyaların temel özgürlüklerinin uluslararası insan hakları sözleşmelerine uygun olarak sağlanmasının ve korunmasının sorunun barışçıl yollarla çözümünü hızlandıracağını söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

- AHMED, Imtiaz (2013), “Devletsiz Rohingyaların Vahim Durumu ve Ne Yapılmalı?”, Çev. Huri Küçük, Der. Abdurrahman Babacan, Araf'ta Bir Toplum: Arakan, İstanbul, İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (MAZLUMDER) Yayınları, ss. 14-24.
- AMBOS, Kai (2009), “What Does ‘Intent to Destroy’ in Genocide Mean?”, *International Review of Red Cross*, C. 91, Sy. 876, ss. 833-858.
- AMNESTY INTERNATIONAL (21 Kasım 2017), “Myanmar: Rohingya Trapped in Dehumanising Apartheid Regime”, <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2017/11/myanmar-rohingya-trapped-in-dehumanising-apartheid-regime/>, Erişim tarihi: 2 Şubat 2018.
- ARAL, Berdal (2013), “Self-Determinasyon Hakkı Ekseninde Burma'daki Rohingya Azınlığı” Der. Abdurrahman Babacan, Araf'ta Bir Toplum: Arakan, İstanbul, İnsan Hakları ve Mazlumlar İçin Dayanışma Derneği (MAZLUMDER) Yayınları, ss. 26-43.
- BAHAR, Abid (21 Aralık 2012), “Racism to Rohingya in Burma”, http://www.burmalibrary.org/docs14/ARAKAN-Racism_to_Rohingya-red.pdf, Erişim tarihi 13 Ocak 2017.
- BBC NEWS (3 Temmuz 2014), “Why is There Communal Violence in Myanmar?”, <http://www.bbc.com/news/world-asia-18395788>, Erişim tarihi: 10 Ocak 2018.
- BBC NEWS (9 Ekim 2016), “Myanmar Policemen Killed in Rakhine Border Attack”, <http://www.bbc.com/news/world-asia-37601928>, Erişim tarihi 20 Ocak 2018.
- BBC NEWS (16 Ocak 2017), “Rohingya Crisis: Bangladesh and Myanmar Agree Repatriation Timeframe”, 16 Ocak 2018, <http://www.bbc.com/news/world-asia-42699602>, Erişim tarihi 20 Ocak 2018.
- BBC NEWS (19 Eylül 2017), “Myanmar: What Sparked Latest Violence in Rakhine?”, <http://www.bbc.com/news/world-asia-41082689>, Erişim tarihi: 27 Ocak 2018.
- BBC NEWS (18 Aralık 2017), “Myanmar Rohingya: What You Need to Know About the Crisis”, <http://www.bbc.com/news/world-asia-41566561>, Erişim tarihi: 29 Aralık 2017.
- BBC TÜRKÇE (24 Kasım 2016), “Zulümden Kaçamayan Halk: Arakanlı Müslümanlar”, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-38077770>, Erişim tarihi 20 Ocak 2018.
- BENNET, James (14 Aralık 2017), “Rohingya Death Toll Likely Above 10,000, MSF Says Amid Exodus”, <http://www.abc.net.au/news/2017-12-14/rohingya-death-toll-in-the-thousands-says-msf/9260552>, Erişim tarihi 20 Ocak 2018.
- BUCHANAN, Francis (2003), “A Comparative Vocabulary of Some of the Languages Spoken in the Burma Empire”, *SOAS Bulletin of Burma Research*, C. 1, Sy. 1, ss. 40-57.
- BURMA CITIZENSHIP LAW (15 Ekim 1982), <http://un-act.org/publication/view/myanmars-citizenship-law-1982/>, Erişim tarihi 17 Ocak 2018.
- CHAN, Aye (2005), “The Development of a Muslim Enclave in Arakan (Rakhine) State of Burma (Myanmar)”, *SOAS Bulletin of Burma Research*, C. 3, Sy. 2, ss. 396-420.
- CIA WORLD FACTBOOK (2017), “Burma Country Profile”, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bm.html>, Erişim tarihi: 29 Aralık 2017.
- ÇEBİ, Emrin (2017), *Myanmar'ın Rohingya Çıkmazı: Arakan'da Tarihi Süreç, İç Dinamikler*

- ve Uluslararası Aktörler, İnsani ve Sosyal Araştırmalar Merkezi (İNSAMER), Araştırma 37.
- DAILY MAIL ONLINE (22 Ekim 2017), “Over 600,000 Rohingya Have Fled to Bangladesh, UN Says”, <http://www.dailymail.co.uk/wires/afp/article-5005757/Bangladesh-braces-possible-surge-Rohingya-arrivals.html>, Erişim tarihi: 29 Aralık 2017.
- DALAR, Mehmet (2008), “Dayton Barış Antlaşması ve Bosna Hersek’in Geleceği”, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C. 1, Sayı 16, ss. 91-123.
- DALAR, Mehmet (2016), “BM Güvenlik Konseyi’nin Suriye Krizindeki Tutumu”, Der: Fatma Taşdemir, Suriye: Çatışma ve Uluslararası Hukuk, Ankara, Nobel Yayınları, ss. 1-42.
- DENİZ, Kılınç (25 Aralık 2017), “Çin ve Rusya BM’nin Myanmar Kararını Reddedti”, <http://www.hurriyet.com.tr/cin-ve-rusya-bmnin-myanmar-kararini-reddetti-40689024>, Erişim tarihi: 4 Şubat 2017.
- ELEKDAĞ, Sevin (2008), “Uluslararası Adalet Divanı’nın Kararı: Soykırım Hukukuna Önemli Bir Katkı”, Der. Sevin Elekdağ ve Erhan Türbedar, Uluslararası Suçlar Bosna-Hersek Örneği, Ankara, ASAM-İKSAREN Yayınları.
- EVANS, Graham ve NEWNHAM, Jeffrey (2007), Uluslararası İlişkiler Sözlüğü, Çev. H. Ah-sen Utku, İstanbul, Gökkuşbu Yayınları.
- GÖKCAN, Özkan (2010), “Myanmar (Burma): Karanlıkta Yazılan Tarih”, Der. K. İnat, B. Duran ve M. Ataman, Dünya Çatışmaları: Çatışma Bölgeleri ve Konuları Cilt 2, Ankara, Nobel Yayın Dağıtım, ss. 531-545.
- HALATÇI, Ülkü (2013), “Uluslararası Hukuk Açısından Libya ve Suriye Örneğinde Koruma Sorumluluğu”, Türkiye Adalet Akademisi Dergisi, C. 4, Sy. 14, ss. 269-297.
- HAQUE, Nicolas (21 Eylül 2017), “Rohingya Hindus Now Face Uncertainty in Myanmar”, <http://www.aljazeera.com/news/2017/09/rohingya-hindus-face-uncertainty-myanmar-170921093116573.html>, Erişim tarihi 10 Ocak 2018.
- HUMAN RIGHTS WATCH, “Rohingya Crisis”, <https://www.hrw.org/tag/rohingya-crisis>, Erişim tarihi: 2 Şubat 2018.
- HUMAN RIGHTS WATCH (22 Nisan 2013), “All You Can Do is Pray”, <https://www.hrw.org/report/2013/04/22/all-you-can-do-pray/crimes-against-humanity-and-ethnic-cleansing-rohingya-muslims>, Erişim tarihi: 19 Ocak 2018.
- İBRAHİM, Azeem (2016), The Rohingyas: Inside Myanmar’s Hidden Genocide, London, Hurst&Company.
- İNKEY, Mark (17 Temmuz 2013), “Thein Sein Talks at Chatham House”, <http://www.newmandala.org/thein-sein-talks-at-chatham-house/>, Erişim tarihi: 19 Ocak 2018.
- INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE (24 Mayıs 1980), United States Diplomatic and Consular Staff in Tehran United States V. Iran, http://www.worldcourts.com/icj/eng/decisions/1980.05.24_consular_staff.htm, Erişim tarihi: 6 Şubat 2016.
- INTERNATIONAL COMMISSION ON INTERVENTION AND STATE SOVEREIGNTY (2001), *The Responsibility to Protect*, Ottawa, International Development Research Centre Publications.

- KAYINI, Hannah ve NANG, Saw (10 Ocak 2018), “Reuters Reporters Are Charged in Myanmar With Obtaining State Secrets”, <https://www.nytimes.com/2018/01/10/world/asia/myanmar-reuters-reporters.html>, Erişim tarihi: 4 Şubat 2018.
- KIRONSKA, Kristina (2017), “The Rohingya Oxymoron: Stateless People Leaving Their Home Country”, Samuel C. Y. Ku ve Kristina Kironka (der.), *Migration in East and Southeast Asia*, Toh Tuck Link, World Scientific Publishing, ss. 213-240.
- LEIDER, Jacques P. (18 Ekim 2012), “The Muslims in Rakhine and the Political Project of the Rohingyas”, http://www.burmalibrary.org/docs21/Jacques-P-Leider-2012-The_Muslims_in_Rakhine_and_the_political_project_of_the_Rohingyas-en.pdf, Erişim tarihi 17 Ocak 2018.
- LONE, Wa ve NAING, Shoon (25 Ağustos 2017), “Rohingya Muslim Militants Armed with Machetes ‘Ambush Burma Police’ Killing up to 32”, <http://www.independent.co.uk/news/world/asia/rohingya-burma-myanmar-muslim-attack-ambush-police-dead-machetes-rakhine-a7911601.html>, Erişim tarihi 20 Ocak 2018.
- MÉDECINS SANS FRONTIÈRES-HOLLAND (2002), *10 Years for the Rohingya Refugees in Bangladesh: Past, Present and Future*, Amsterdam, Medecins Sans Frontieres-Holland Publications.
- MINORITY RIGHT GROUP, “Myanmar/Burma - Muslims and Rohingya”, <http://minority-rights.org/minorities/muslims-and-rohingya/>, Erişim tarihi: 19 Ocak 2018.
- NEMOTO, Kei (2005), “The Rohingya Issue: A Thorny Obstacle between Burma (Myanmar) and Bangladesh”, Der. K. Inoue, E. Arai ve M. Murayama, *Elusive Borders: Changing Sub-regional Relations in Eastern South Asia*, Chiba/Japan, Institute of Developing Economies, Chiba, Institute of Developing Economies Publications, ss. 137-155.
- OMI, Saiful Huq (5 Temmuz 2012), “Rights Group Slams Abuse of Rohingyas”, <http://www.rfa.org/english/news/myanmar/abuse-07052012172223.html>, Erişim tarihi: 19 Ocak 2018.
- ÖZAY, Mehmet (2013), *Arakan Müslümanları: Kaybolmaya Yüz Tutmuş Bir Halkın Hikayesi*, İstanbul, Metamorfoz Yayıncılık.
- SEEKINS, Donald M. (2017), *Historical Dictionary of Burma*, London, Rowman and Littlefield Publications.
- SELTH, Andrew (2003), *Burma’s Muslims: Terrorists or Terrorised?*, Canberra, Strategic and Defence Studies Centre The Australian National University.
- SOYKIRIM SUÇUNUN ÖNLENMESİNE VE CEZALANDIRILMASINA DAİR SÖZLEŞME (1948). <https://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/33-36.pdf>, Erişim tarihi: 3 Şubat 2018.
- SZEP, Jason (15 Mayıs 2013), “Special Report - In Myanmar, Apartheid Tactics against Minority Muslims”, <https://www.reuters.com/article/us-myanmar-rohingya-specialreport/special-report-in-myanmar-apartheid-tactics-against-minority-muslims-idUSBRE94E00020130515>, Erişim tarihi: 19 Ocak 2018.
- TELLİ, Azime (2012), “İnsani Müdahaleden Koruma Sorumluluğuna Geçiş: Eski Sorun, Yeni Kavram”, *Neşehir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 1, Sy 2, ss. 206-220.

- THE CONSTITUTION OF UNION THE UNION OF BURMA (1974), <http://www.burmalibrary.org/docs07/1974Constitution.pdf>, Erişim tarihi 15 Ocak 2018.
- UNITED NATIONS (1945), Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice, New York, UN Publications.
- UNITED NATIONS (2005), Responsibility of States for Internationally Wrongful Acts 2001, New York, UN Publications.
- UNITED NATIONS GENERAL ASSEMBLY (8 Eylül 2017), *Report of the Special Rapporteur on the Situation of Human Rights in Myanmar A/72/382*, New York, UN Publications.
- UNITED NATIONS HUMAN RIGHTS OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER (2017), Report of OHCHR Mission to Bangladesh Interviews with Rohingyas Fleeing from Myanmar since 9 October 2016, New York, OHCHR Publications.
- UNITED NATIONS SECURITY COUNCIL (28 Nisan 2006), Resolution 1674 (2006) Adopted by the Security Council at its 5430th Meeting, on 28 April 2006, New York, UN Publications.
- UNITED NATIONS SECURITY COUNCIL (6 Kasım 2017), *Statement by the President of Security Council S/PRST/2017/22*, New York, UN Publications.
- YEGAR, Moshe (1972), The Muslims of Burma: A Study of a Minority Group, Otto Harrassowitz, Wiesbaden.
- YEGAR, Moshe (2002), Between Integration and Secession: The Muslim Communities of the Southern Thailand, and Western Burma/Myanmar, Maryland, Lexington Books.
- YUNUS, Mohammed (1994), A History of Arakan (Past & Present), Chittagong, University of Chittagong Publications.
- YUNUS, Mohammed (2017), Arakan'da Rohingya Soykırımı: Gerekçe, Yöntem ve Soruna Yönelik Çözüm Önerileri, Çev. Münire Zeynep Maksudoğlu, Ankara, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ZARNI, Maung (5 Ekim 2012), "Did the Gov't Incite the Racial Violence Targeting the Rohingya?", <http://www.dvb.no/analysis/did-the-govt-ignite-the-racial-violence-targeting-the-rohingya/>, Erişim tarihi: 19 Ocak 2018.
- ZARNI, Maung ve COWLEY, Alice (2014), "The Slow-Burning Genocide Of Myanmar's Rohingya", Pacific Rim Law & Policy Journal, C. 23, Sy. 3, ss. 681-752.